

FÜRDŐÉPÍTŐ KALÁKÁK

Immár hetedik éve működnek a Székelyföldi Fürdőépítő Kalákák. Tusnádtól Somlyóig, szerte a falvak között lehet rálelni az építő szándék hasznos nyomaira, melyek mindig ösztönzőként hatottak a folytatásra. Eleinte évente egy, aztán két, a tavaly már öt helyszínen gyűlt össze a lelkes csapat, segívén egy-egy szép kezdeményezés megszületését.

Az első kaláka a Csíki Természetvédő és Természetjáró Egyesület, az Ars Topia Alapítvány, valamint a Pagony Táj- és Kertépítész Iroda együttműködése révén jött létre Lázárfalván, a Csomád–Bálványos kistérségi fejlesztési tervének kapcsán, annak első konkrét megvalósításaként, a Nyír-fürdő újjáépítésével 2001-ben. Ezután következett a Nádas-fürdő újjáépítése Tusnádfalu határában, majd a Sószek-fürdő Csíkközvárosban. Ekkor és az ezt követő kaláka révén lépett ki a fürdőépítő kalákák sora a Csomád–Bálványos térség hatáskörzetéből, és vált egyre fontosabbá egy másik kezdeményezés, amely összeköti a megépült és épülő népi fürdőhelyeket.

A Polgártárs Alapítvány és CsÍTE közreműködésével, 2000 óta jött létre a Borvíz-út nevezetű zöldút, amely a helyszíneknek a biciklivel való látogatását ösztönzi és segíti. Ennek részeként épült meg a függesztett palló a Szent-Anna tó melletti Mohos tőzeglápban, megtörtént több védett természeti hely megjelölése, kijelöltük a bicikliutat, megépült a tusnádfalusi Borvíz-múzeum, valamint ennek segítségével jöhettek létre a további felújított fürdők is. A Nyerges-tető és Kászonyfalva közötti Sós-kút-fürdő megépítésére 2004 nyarán került sor, ezt követte egy év múlva a csíkszentkirályi kaláka, a Borsáros-fürdő felújítása.

Az első önállóan mondható kezdeményezésre Csobotfalván került sor, 2005 őszén. Az itteni helyi közösség némi szakmai és szervezői segítség révén építette meg a Kerekeger-feredőt, anélkül, hogy jelentős pénzügyi, avagy munkaerő segítséget kapott volna külső szervezetektől. Ennek a kalákának a folytatásaként múlt tavasszal két forrásház épült a falu határában, és számos más borvízforrást is megjelöltünk.

A csobotfalvi forrásújító kaláka után Firtosvárán–Szekelypálfalván–Enlakán volt egy kaláka, amely révén a három falu közös összefogásban épített jövőbe néző kilátót. Az ezt közvetlenül követő kaláka Lázárfalvára tért vissza, ahol az András Alapítvány birtokában lévő Tókert tanya táncoktató táborok helyszínéül való kialakítása részesült segítő kezekben. A tavalyi nagyszabású kalákára Csíksomlyón került sor, ahol a Barátok-feredőjét építettük újjá, és egy zárandokkertet alakítottunk ki. Ez fontos azért is, mert erről a sűrűn látogatott helyről sok ezren viszik magukkal az összefogásban való megújulás gondolatát.

Az ötödik kalákára Homoródkarácsonfalván került sor, ahol a Dungó-fürdő építése volt a feladat. Itt ismét egy helyi közösség berkeiben, tapasztalt kalákások vezetésével és új kalákások részvételével jött létre egy újabb építés, a Jóisten segedelmével.

Életre kelő helyek

Az ásványvíz források több ezer éve szakadatlanul árasztják Föld Anyánk mélyéből a gyógyító vizet. A helyi közösségek hosszú időn át ismerték és

használták őket, a 19. század fordulójának fürdőkultúrája széles körben is felhívta a figyelmet rájuk. Mindennek ellenére az elmúlt évtizedekben a feledés homályába merültek ezek az élő kincsek. A természet lassan körülölelte őket, és az ember által létesített környezet a természet rendje szerint megváltozott. A hely látszólag meghalt, valójában álomba merült. Csupán a feltörő víz és gáz szakadatlan hangja jelzi mindig, hogy ott forrás van, élő forrás. Am ma már csupán kevés ember figyel fel rá, és értékeli kelőképpen ezen észrevétlenül meghúzódó kincseket.

A székelyföldi fürdőépítő kalákák életre keltik a helyeket. Látszólagos ez, hiszen csak a figyelmet hívják fel ezekre az élő és éltető vizekre. Helyesebb volna így mondani: látásra keltik az embereket. Az évszázadok óta élő források így az újdonság erejével hatnak, szó szerint megújulnak. Az emberek figyelmé megújul a források iránt. A mai világban ez sokszor kihasznált fogás. Am az egyáltalán nem mindig, hogy megújuló érdeklődésünket minek szenteljük. A környezetünkben lévő, hagyományunkban gyökerező forráskincsek a jövőben fontos kincsforrásokká válhatnak számunkra.

Mialatt több tucat kalákás lelkesen dolgozott az építésen, sokszor megálltak érdeklődők, és csodálkoztak a történeteken. Talán letisztult bennük a gondolat: ezeknek az embereknek megéri ezt a forrást kiemelni a sárból. Egy olyan ásványvizet értékelni, amelyet sokan már rég elfeledtek, talán már nem is ismernek. Néha olyan újdonságként hathat ez a gondolat, az embernek az az érzése támadhat, hogy itt új forrásokat fakasztanak. Valójában pedig régi forrásokat újra kitesztítanak, a régmúlt értékei újból, a mai ember számára is értékke válnak. A megszakadt fonalat újból felemelni és tovább fonnai, az életre kelt helyekkel együtt életre kelni magunknak is.

Építető természet

A borvízforrások környezetét mindenkoron a természet alakítja, folyton változtatja, évente megújítja. Egy ilyen helyen nehéz az embernek elfogadható módon beavatkoznia. Az avatatlan kezek által végzett felújításokat a természet nem érti meg, szakadatlan törekvéssel igyekszik visszaalakítani a maga rendje szerint. A hellyel együtt felnövő építés titka a hely megértésében rejlik. Az embernek kell megértenie a helyet. A megismerésre és megértésre alapozó cselekvés olyan épített környezetet hoz létre, amely szervesen együtt él a hellyel.

A kalákákban újraépített helyeken a természet megformálta és az ember teremtette környezet élő egységként működik együtt. Ez nem csupán a természetes anyagok használata révén, hanem az egész teremtés-építési folyamat miatt válhat lehetővé. A tervezési munkákat mindig megelőzi a hely megismerése, egy személyes és közvetlen ismerkedés. Miközben az ember ismerteti a hellyel a szándékát, a hely is megmutatja a benne rejlő lehetőségeket és a cselekvés határait. Mondhatni megsúgja azt, hogy mit kellene építeni, az odafigyelő ember pedig ezt meghallja. Ezt a hellyel együtt való imádkozás, egy folytonos imaállapotban való alkotás teszi lehetővé.

Megtörtént, hogy elképzeltük: egy ösvény elejére,

a bozótosba való belépéshez kapura volna szükség. Körülnézve vettük észre, hogy két égerbokor ajánlja magát kapuként, az ágaik összedőlnek, csupán át kell haladnunk alattuk. A feladat azzá egyszerűsödött, hogy összekötni őket, és segíteni megmaradni kapuformájukban.

Ehhez figyelemre, megértésre és nagy alázatra van szükség. Soha nem kezdhetjük a tervezést akaratos gondolatokkal elindítani, csakis a hellyel való együttérzéstől vezérelve. Fel kell figyelni rá, hogy valójában már minden elő van készítve, ki van gondolva és meg van jelölve, nekünk a feladatunk csupán megérezni, észrevenni, megérteni a feladatot, és segíteni a megvalósításban. Úgy ahogyan a természet is tenné: csendesesen, visszafogottan, egyszerűen és szépen.

Valójában a hely vezérli az építő csapat tetteit, a természet építet az emberrel. Ezt figyelmes tájépezések és építések vezetik, ők azok, akik a hellyel együtt éreznek és együtt értenek, ennek tudatában irányítják a cselekvést. Az előre elkészített tervek mindig csak irányadóak, amint halad az építés, a környezet meghatározza minden elemnek a helyét és formáját. Így alakul az elképzelés, és válik olyaná, amilyenné a hely kéri.

És ezt mindig a legegyszerűbb és legkönnyebb megvalósítani. A természet rendjét megbontani mindig nagyobb emberi erőfeszítéssel lehetséges, mint a természettel együtt építeni az ember javára. Így válnak a kalákában épített helyek élő egységekké. Olyan megvalósításokká, ahol a természet és az ember által teremtett világ nem válik ketté, hanem egyként alkot egységet.

Isten-hely, ember-építmény

A felújított fürdőhelyek szent helyek. Az embernek a természet által való gyógyulására szentelt helyek. Ahol az ember imádkozva, alázattal közeledik a természethez, ott mindig jelen van Isten. Az ember az ősidők óta az ilyen helyeket építményekkel jelezte, mindig a Jóisten felemelő erejével felemelkedve és emelve a falakat is maga után. Az így létrejött helyek templomok, ahol az Isten és az ember egy helyben találkozik. Ezen építményekben Istennek hazájára találunk, Isten házának nevezzük őket, amelyekben Isten lakozik.

A természetben is Isten lakozik, annak minden elemében, a virágok kelyhétől, a csobogó vízen át a szaladó felhőig és a mögölük felragyogó nap fényéig. A források felújított környezete lehetővé teszi, hogy az ember méltó módon találkozhasson az Istent tükröző természettel. Ezt a legegyszerűbb építménnyel a legcélszerűbb elérni. Szerényen beilleszkedni a természet rendjébe, és lehetővé tenni a találkozást.

A kalákákban épített helyek így válnak szent helyekké. A Jóisten a természetet ekképpen bízta az emberre, hogy formája, használja, együtt éljen vele. Így válik lehetővé, hogy az ember a természetben gyógyulását megtalálja, Isten által. Ez is az imádság ereje által válik lehetővé, amiben az Ember összekapcsolódik az őt teremtő Istennel. És ez az általa a természetben teremtett helyek révén válik lehetővé.

Amint a csobotfalvi Kerekeger-feredőben elhelyezett táblára megfogalmaztuk: a Somlyó-hegy védelme alatt álló égerláp a természet jótékony erejét testesíti meg. Találkozik itt a víz, a fény, a levegő és a

csend, hogy az embernek pihenését, gyógyulását szolgálja.

A Kerekeger-feredő megszületése

A Csíksobotfalva határában lévő Kerekeger-láp néhány évtizede még fontos helyszíne volt a falu életének. Minden ősszel itt áztatták a kendert, amelyekből a hosszú téli estéken ruhát varrtak az asszonyok és lányok. Minden családnak megvolt a maga kis kenderáztató tava, amelyeket a forrásoknak az egyikből másikba átfolyó vize táplált. Az itt található borvizes medencét gyógyulásra és frissülésre használták. Lakatos Izra bácsi évtizedeken keresztül henteente többször megmártóztott benne, hosszú életében minden betegséget távol tudott magától.

Amikor először a helyszínen jártunk, mindent beborított a szabadon terjeszkedő természet, és az emberek által otthagytott ágmaradványok. Néhány ember kétnapi munkájával vált lehetővé a helynek a feltárása és megismerése. Szó szerint utat kellett vágni a bozótban, és kitisztítani a helyet a keresztbe-kasul álló ágaktól. Ahogy tisztult a hely, úgy tárultak fel titkai: a bokáig érő mocsár, a vidáman csörgedező patak, a rendben álló keskeny égerfák, a virágoskerthez hasonlító liget, az égercsonkok uralta tisztás. Ez utóbbi kínálta magát, hogy a hely közepe legyen. Ám az egyes részeket nehéz volt megközelíteni, nem lehetett a tisztásról eljutni a medencéhez szinte csak hason csúszva. A felső, nagy medencét is csak hosszas kereséssel találtuk meg, a forrást csak néhány hétre rá, így tárulkoztak fel sorra a kenderáztató tavak is.

Így kezdtünk egy-érezéssé válni a hellyel. Felismertük, hogy hol kell átkelni a patakon, belépni az égeresbe, és általmelve rajta kijutni a tisztásra. A borvizes medencét így módon sikerült kikerülni, és a tisztásról közelíteni meg. Nyilvánvalóvá vált, hogy mindezeket pallóval kell összekötni, egyébként száraz lábbal lehetetlen a hely bejárása. A tisztáson van helye az öltözőnek és egy napozónak, ide csatlakozik a mellékhelyiség, és innen indul tovább a palló a nagy medence és a forrás felé.

A tervezési feladat egyszerű volt: egyszerű elemek segítségével használhatóvá tenni a helyet. Ez a medence köré padozatot, a forrás mellé padot, az öltözőshez paravánt, a bejáráshoz pallót jelentett. Az egyes objektumok egyszerű elképzelése, a formának és helyének megtalálása a hellyel összhangban. A hely diktált mindent: azt hogy hová kerüljön az öltöző, a toalett, hogy merre vigyen a palló. A fák szabták meg az irányt, semmit nem vágtunk ki akarataink érvényesítéséért.

Csupán az építés folyamán vált véglegessé az elképzelés. Változott még a palló iránya, így került a kenderáztató tavacska mellé. Világossá vált a medencébe belefektetendő munka mennyisége és minősége. Helyükre kerültek az elemek, a táblák, az üzenetek. Mindenki hozzájárult, az ötletek kinek-kinek jöttek, így született a hely lépésről-lépésre.

A kicsiny csapatból volt, aki erejével, volt, aki tudásával, hozzáértésével, más a türelmével, alázatával járult hozzá az építéshez, mindenki tehetsége és mérsékletessége szerint. Mindenki megtalálta a hozzá illő feladatot, a természethez való személyes viszonyát. Csoportosan is egybe hangolódtunk a hely szellemével, reggeli énekléssel csendesítettük le magunkkal hozott belső zajunkat. Csak ezután kezdőd-

hetett a munka, az alázatos alkotás.

Igy született a hely, és nyerte el végső formáját. A belépést egy kicsiny tábla jelzi az út mellett, csak azok számára, akik figyelmet szentelnek neki. Innen vezet le egy lépcső a rézsún, és az egyenesen lefutó palló titokzatosan tűnik el a bokrok között. A patak hangja hívogat befele, és egyúttal határt képez, csak fölötte átlépve lehet bejutni az egyre homályosabb és titokzatosabb természetvilágba. Előtte napos pad van, akinek lecsendesedésre volna szüksége leülhet, a patak hangja veszi át az uralmat kószáló gondolatai fölött. A palló az égerfák között oszon be a nyirkos, csendes, lápos részbe, és keskenyebbé válik. Ahol elváltak, az iránya szorgalmaz, hogy a tisztás fele menjünk tovább, a napozó közepén álló szárnyas nap biztat továbbjutásunkban. Másik irányba a medence található, szinte észrevétlenül.

A tisztásra kiérve szemben hatalmas fűzbokor látványa fogad, előtte a négy égerfacsonk közti napozó. Jobbra a fogadó tábla informál a helyről, és megkér az alázatra, tiszteletra, becsületre. Balra az öltöző-pihenő, esőben az egyetlen fedett hely. A nap ide süt, leülve az előbbi látványban gyönyörködhetünk. Hátról kerülve az öltöző használhatóvá válik, csupán a szomszédos tavacszkából görbén kiágazó ágak leskelődnek. A tisztásról a medencéhez csak a pihenés-felkészülés után lehet visszamenni. Amint kilépünk az égerláp területéről, a Somlyó-hegy és távolabb a Hargita látványa fogad, előtérben virágokkal teli mező. Rögtön egy pad mellett állunk, leülve tovább gyönyörködhetünk a látványban. Lábunknál a kisméretű medence, benne vöröses színű víztükör, néha-néha néhány buborék száll a felszínére, jelezvén, hogy ez a forrás is él. A palló körbeoleli, mezít-láb is kényelmes a használat.

A fürdésre javában fel kell készülni. A tábla imára szólít fel, a vízzel egygyé válni csak azután lehet, különben kibíráhatatlanul hidegnek éreznénk. Az oszlop jelzi a lépcső helyét, ahol egy gyors mozdulattal beléphetünk a medencébe, és nyakig merülhetünk. Néhány másodperc, és már körbevesz a varázslatos gyógyvíz. Az első pillanatban újra megtanulunk lélegzetet venni, lelkünkre találunk szó szerint. Rövid idő után már nem érezzük a víz alacsony hőmérsékletét zavarónak, előnti a testünket a forróság. Így állunk mozdulatlan, összetett kézzel, behunyt szemmel imádkozunk, átadjuk magunkat az áldott víznek. Az adott pillanatban érezzük aztán, hogy eddig tartott a varázslat, két lépéssel kint termünk a pallón, az áldott nap forrósággal tölt el, az áldott levegő testünket simogatja. Kellemes érzés tölt el, a világ bennünk él, mi pedig a világban repülünk. A hatás napokig eltart, ha múlna, újra vár minket az áldott hely.

Ezután már más szemmel tekintünk az egész helyre, méltók lehetünk a többi csoda feltárására is. A tisztásra visszatérve a palló a nagy fűzbokrot megkerülve víz tovább, bokrok, virágok, tavacszkák mellett. Egy kis hídon átkelve érünk a magas, lila virágok közé. A háttérben ismét a medencénél megismert látvánnyal találkozunk, éreztetvén feledhetetlen élményünket. Újra az égeres felé fordulva három kenderáztató mellett haladunk el, újabb tábla jelzi a látnivalót. Tovább menve elágazáshoz érünk, szemben a bokorból Csaba királyfi jelzi: csillagösvényen járó katonája vagyunk! Innen már egyik felé a forráshoz, másik felé a nagy medencéhez jutunk.

A forrás édes vizű, szomjunkat oltani igen alkalmas, finom, hűvös. A padra is leülhetünk, ekkor vesszük észre, hogy a tábla is arra tanít: minden három cseppje gyógyít. Ha csendben vagyunk, a tündérek súgják fülünkbe, hogy a forrás a gyökerek között elrejtőzve ontja bőségesen a tiszta vizet. Itt már csak be-besüt a nap, a fák közül pedig a hold is kitekint.

A nagy medence vizét is az égerlápból gyűjti, nincsen saját forrása. A körülötte lévő palló, a mellette lévő pad és a nyugvó víztükör a csendes mediterrán kertek hangulatát idézi, ahol lenyugodva találkozhatunk a helyvel, saját magunkkal és Istennel.

Innen már csak visszafele indulhatunk, abba a világba, ahonnan ide menekültünk. Újult erővel, fel-frissülve, lecsendesedve folytathatjuk jártunkat az élet bár keskeny, de gyönyörű útjain. A tisztáson áthaladva még üdvözöljük Izra bácsit, aki a régi fényképről emlékeztet minket arra, hogy e hely mindig visszavár minket. Ezt segíti a Tavak Könyvének néhány sora is: „Ígéretet tesztek nektek, hogy nem bánthatok és nem zavarlak benneteket. Ti ezzel szemben megígéritek, hogy valahányszor szomorú leszek, megvigasztaltok. Így tesztek én és így fog tenni utánam minden igazi ember.”

A helyhez tartozik még a dombon fennebb található Fenyő Katedrális. Aki figyelmesen nézi az irányító táblákat, az észreveheti, és aki veszi a fáradságot, az felkeresheti. A fenyőfák által körülölelt hely keletelt, bejárata ugyanazon ismert látványra nyílik. Innen már látszik a csobotfalvi templom tornyán a kereszt, és ahogyan befele lépegetünk a kereszt irányába, ismét hátunk mögött hagyjuk a mindennapi világot. Itt csak mi vagyunk, Isten jelenléte előtt, fenn a hegyen. A városok, falvak lenn a völgyben maradtak, néhány dombbal arrébb. Itt adhatjuk át magunkat az áldott fénynek, magunkba zárva azt, hogy amikor hazatérünk, sugározhatunk tovább mindenkinek.

A keleten kelet felé Mária, nyugaton nyugat felé Krisztus néz, miként felénk tartja áldó kezét. Fölöttünk az ég uralkodik, körülöttünk a fény-fák őröknek. A katedrális a természet építette, mi felismertük. Így válhatott a Kerekeger-feredő koronázó helyévé.

A helyi közösség számára pedig az összefogás és megújulás jelképe, ahová ezentúl minden esztendő szeptember havának közepén összegyűlhetnek, és erőt kérhetnek, biztatást kaphatnak a Jóistentől a folytatáshoz.

Közösségépítő erő

A kalákák emberemlékezet óta természetes részei az egyszerű ember életének. Az egyén erejét meghaladó feladatokat csakis közös összefogásban lehetett elvégezni. Gépek helyett a rokonok, szomszédok segítettek egy ház megépítésében, a gabona kicsépelésében. A tollu fosztásához, a fonáshoz, a kukorica-szemeléshez, és sok minden máshoz az asszonyok és lányok összeültek, és közös erővel haladtak a munkában. Egymagukban sokkal lassabban fejezték volna be, talán kedvüket, erejüket is elvesztették volna. Együtt könnyűvé válik a munka, beszélgetésben, jókedvben telik az idő, és az eredmény szinte észrevétlenül meglesz.

Az ilyen együttes munkában épül a falu közössége. Az emberek megismerik egymást, kinyílnak a közösség fele, megtudják a faluban történeteket. Csakis egymás beható ismerete révén képesek a mindenna-

pokat közösségekben, harmóniában élni. Mindenki élete mellett sok barát és jó szomszéd, szó szerint társ élete zajlik, mindenki javára van a folytonos egymással törődés és a kölcsönös segítségnyújtás.

Az együttműködésre épülő közösségekben biztonság van. Bármilyen történet, tudnak róla, ha baj van, rögtön sietnek segítségünkre. A bánatban együtt szomorkodnak, az örömben együtt vígadnak, a szűkösségekben együtt imádkoznak az emberek. Hogyha idegen jár a faluban, figyelemmel tartják minden léptét, ha valaki elveszett barmát keresi, azt is könnyen meglelik. Az egymással megosztott egyéni életek egy élő-közösséggé kovacsolódnak össze.

Ezt a közösségi életet még jobban összefogták a közös célok és feladatok. Ha mindenki életét szolgáló építésre volt szükség, maradéktalanul jelen volt minden családból egy-egy erős férfi. Így épülhetett a templom és az út is, így tisztították a legelőt és a patakot. És ily módon tartották rendben a falu határában lévő forrásokat is.

A mai fürdőépítő kalákák egy másfajta közösséget formálnak, amelynek határai messze túlnyúlnak a falu határára, sokszor a Kárpáthaza határain túl is. Ezekben az együttes cselekvésekben magyar emberek fognak össze egy közös célban: együtt építeni jövőnk. Jelentőségét veszi az, hogy kinek környezetében jönnek létre a csodaszerű létesítmények. Az igazi változás az emberek szívében történik. Az egyének közösségért való önfeláldozásában, a sokfélelől összegyűlt emberek élete és jövője szeretetteljesen egybeforr. Így épül újra lépésről lépésre az ország: az emberek szívében!

A falu számára mindez egy emlékeztető, egy összegyűjtött erő az újra összefogáshoz, a közösségekben való együttes jövővállaláshoz. Az emberek megérezhetik az egybehangolt munka erejét, és meggyőződnek róla, hogy összefogásban lehetségessé válik soruk jobbá tétele. Belső erőből és közös törekvéssel, az Isten megtartó és építő erejét kérve segítségként.

Miután a nagy kalákázó csapat elhagyja a falut, ott marad a megbizonyosodás, hogy összefogásban könnyebb. Nem az a fontos, ami megépült, hanem a folyamat, és a legfontosabb a folytatás. A jövőnek a folyamatos együttműködő törekvésben való viselése. Egy együttélésben, amelyben az egyén fontosságát felváltja a közös én elsőbbsége, és a közösséget alkotó emberek lassan formálódnak általa.

Emberformálódás

Minden résztvevőre nagy hatással van a kaláka. A környezet építése mellett a belső épülés fontos szerepet kap. Az emberek barátokra találnak, példaképeket lelnek, az esti programok a szellemi gyarapodást segítik. Szakmai szemszögből nézve a tájépitészek és építészek számára jelentős tapasztalat a kétkezi munka, és amit a helyi mesterektől tanulnak. Mindenki formálódik a társaság, a hangulat, a hely és a munka által. A helyi faluközösség a vendégeként fogadott kalákások révén, az önkéntesek pedig a helybeliek révén erősödnek.

A közös együttműködésben az egyéni érdekek és célok feloldódnak és átadják helyüket a közös céloknak, együttes építésnek. Az addig befele tekintő emberek most kifelé tekintenek, az őket körülvevő világgal való viszonyukra figyelnek. Felelősséget éreznek a világ iránt, a környezet iránt, az élet iránt, és ezért feláldozzák kicsiny egyéni életüket. A helybeli-

ek számára egyik fontos üzenet: hogyha ennyi idegenből önkéntesen érkező embernek szívügye lehet a falujukban lévő értékek megbecsülése és óvása, akkor számukra is jelentőséggel kell bírnia, hogy egyéni életüket félretéve a közösre figyeljenek. Így válnak együtt mindnyájan egy kicsit nagyobb és erősebbé az áldozatos munkában.

A munkához való helyes viszonyulás is kialakul. Tudniillik a munka nem gürcölés, napi nyolc óras erőlködés, kínlódás, hanem vidám, hasznos, lendületes alkotás, amelynek eredménye azután életünket gyarapítja. A résztvevők az újjáépült helyekkel egybeforrnak, akárhányszor visszatérnek, otthonra találhatnak. Lassan Szeretett Hazává válik az egész hazaföld, a helyek, az emberek, a víz, az ég és a hegyek.

A falubeliek is szívesen látják viszont a vendégeket, barátságok alakulnak ki. A szolgálatkészségért szolgálatkészség jár, a Jóisten szolgálójává válik mindenki alázattal, egymás szolgálata révén.

Ahányszor kalákázok, úgy érzem, erőt merítek az élethez. A világgal megosztott önfeledezt szolgálatom százszorosan visszatérül. Bár nehéz visszatérni a városi mindennapi életbe, a lendület visz tovább, az összefogásban megtapasztalt segítség kísért tovább utamon. És mindig keresem, hogy miként áldozhatok ismét a világ javára, gazdagítva – önmagam is gazdagodva általa.

Hagyományéltetés

A fürdőépítő kalákák sorában egyik fontos cél a hagyományok éltetése. Nem csupán a kalákázás hagyományának a felfrissítése, hanem az építkezés hagyományos formájának a gyakorlása is. A felhasznált anyagok, alkalmazott technikák, használt formák és jelek mind az egyszerű gondolkodású ember világából, a helyi hagyományokból merítettek. A jelen világ értékrend alakító szándékai között jelentős egy igaz értékrend képviselője.

Egyeseknek eszébe jut a rég feledett életmód, tisztelni kezdik a hagyományok által képviselt értékeket. A vendégek példára találnak, a helyiek erőt merítenek a megmaradáshoz.

A legkönnyebb megoldás mindig a legegyszerűbb és a legszebb is. A hagyományos ember mindig erre törekedett, valahol szűkösségből, hisz nem volt fölös pénz és ideje bonyolítani életét. Az egyszerűség nem jelent igénytelenséget. A minőséget a hozzáértés révén lehet biztosítani. A helyi ácsok értik a hagyományos építés fortélyait, nélkülük nem lehetne befejezni a vállalt feladatokat ily rövid idő alatt.

A források kitisztulnak

A borvízforrások kitisztításával és használatuk megújításával mi magunk tisztulunk és újulunk meg, a tiszta forrásokból merítünk tápláló vizet. Megújul az ebben részt vevő ember, a közösségek, a táj, a jelenünk újul meg, a lelkünk, szívünk, magyarságunk.

A tiszta források jelképesen is azt jelentik: visszatérünk a hagyományok által képviselt rendhez, hiszen tudhatjuk, azok hosszú idők hasznos tapasztalatát foglalják magukban. Ez nem vehető össze semmilyen múlandó találmány látszólagos hasznosságával, vagy inkább haszonhúzásával.

A kalákákban részt vevő gyerekek ezt a kapcsolatot egyenesen jelképezik. A közös célért áldozott építő munkában felnövő új generáció rátalál az ősi-

dókból fakadó forrásokra, életének erejét abból meríti, világát aszerint építi. A fürdőépítésben segítő gyermekek egyé válnak a hellyel, és mellette maradnak, tisztelik, szeretik, életükkel szolgálják az őket körülvevő értékeket.

A táblákra festett üzeneteket több ezer évre visszanyúló jelképek hordozzák. Segítséget nyújtanak a magunkra találásban, kapcsolatot teremtenek az ősi hagyományainkkal. A múltunk felfedésével a jövőnkre lelünk, így tudunk hozzájárulni a folytonosághoz, az életetéshez.

Mintha az időnkívüliségbe cseppenve megfoghatunk a világból egy olyan részt, amely maradandó érték része. Ezt magunkévá téve egyé válnunk az örök időknek örök világával.

A folytatás

A 2006-os esztendő a kalákák szempontjából hátrákövet jelentett. A kezdeményezések változatossága, a lelkes kalakázók száma, a helyszínek térbeli szétszórtsága azt jelzik, hogy itt már egy kisebb méretű mozgalomról van szó. Ennek alapvető célja olyan kezdeményezések segítése, amelyek révén közösségek erősödnek meg, a helyek és a táj szerves módon megújulnak, és minden részvevő szellemiekben gyarapodik. Már nem az a fontos, hogy feltétlen fürdők épüljenek, nem is az, hogy Alcsík határain belül kellene maradni. A külső építés és belső épülés széles körben sokakat érint már.

Az eddigi szolgálat és alázatos munka megteremtette gyümölcsöt. A medencében az emberek felfigyeltek a változásra, együtt újulnak meg a kitisztított forrásokkal. A sorsukat saját kezűleg vállaló közösségek, felkészülnek, és segítséget kérnek a további kalakázásokhoz. A folytatáshoz nekünk is segítségre van szükségünk. Az a szerény csapat, aki az eddigi évi egy kalákában feláldozta nyári szabad

idejét, nem tud ennél többet vállalni önmagától. A szélesebb körű vállaláshoz szélesebb körű összefogásra és önkéntes áldozatra van szükség.

Igyekszünk minden kezdeményezést szervező tapasztalatunkkal és szakmai hozzáértésünkkel segíteni, de a munkához szükséges erőt a helyi közösségeknek kell biztosítaniuk. A teljes körű megújuláshoz mindenki saját maga kell vállaljon, és áldozatot hozzon, nem várhatjuk továbbá a külső segítséget. Összefogásban bár, de mindnyájan saját erőnkkel kell megújulnunk!

Az ima ereje pedig mindenek felett győzedelmeskedik, országunk megújulásáért régi himnuszunkban védelmezőnkhez fohászunk.

Boldogasszony anyánk, égi nagy pátrónánk
Nagy ínségben lévén, így szólít meg hazánk:
Magyarországról, édes hazánkról
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról.

Ó, Atyaistennek kedves, szép leánya
Krisztus Jézus anyja, szentlélek mátkája:
Magyarországról, édes hazánkról
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról.

Nyisd fel az egeket sok kiáltásunkra,
Anyai palástod fordítsd oltalmunkra:
Magyarországról, édes hazánkról
Ne felejtkezzél el szegény magyarokról.

KOVÁCS ÁRON

A kalákákról további írásokat, képeket a honlapon található.

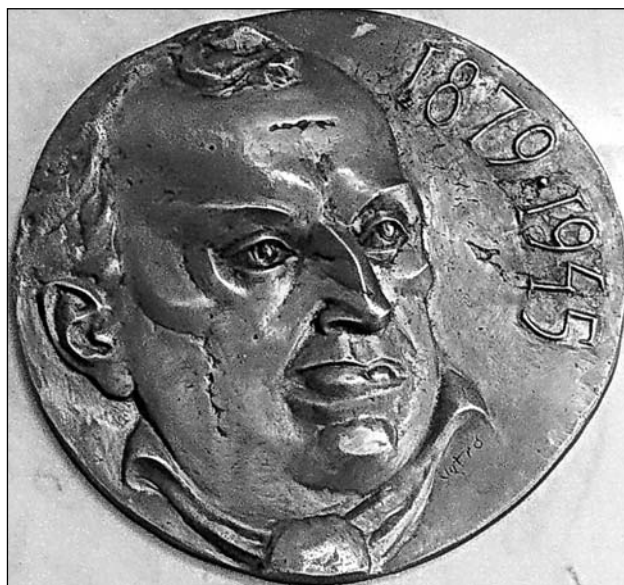
Visszajelzéseiket a kalaka@arstopia.hu és karonka@yahoo.com címekre várjuk.

Szabó Dezső- emléktábla egykori iskoláján

2006. május 5-e péntek gyönyörű, napsütéses délutánján, népes és őszintén lelkes közönség gyűlt össze a 4 órakor kezdődő Szabó Dezső-emlékplakettet felhelyező avatónappélya a kolozsvári Református Kollégium tágas, barátságos udvarára. A Vetró András kiváló képzőművész, a Nagy Mózes Köz-művelődési Egyesület titkára készítette bronzplakett felhelyezése révén immár méltóan hirdeti Szabó Dezsőnek, Az elsodort falu halhatatlan szerzőjének emlékét.

Az első szónok Pap Géza, az Erdélyi Református Egyházkerület püspöke volt, aki a Királyok 1. könyve 12. rész 14–15. verséből választott alapigére építette fel lelkéből fakadó prédikációját, s ennek során módot talált arra is, hogy Az elsodort falu különleges értékeire is rámutasson.

Érdemes most a továbbiakban Rónay Lászlónak, a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem József Attila-díjas professzorának az Új Tükör c. folyó-

Vetró András emlékplakettje

irat 1979/23. számából (június 10.) Száz éve született Szabó Dezső címmel megjelent cikkéből legalább szemelvényesen néhány mondatot idézünk: „Csillaga olyan időben ívelt fel, amikor a magyarságnak

Perely Imre rajza (1922)

Adyhoz hasonló útmutatóra lett volna szüksége. Ő azonban próféta küldetést érzett magában, s az elhivatottság lázas indulatával rontott a küzdőterre. Képzeletében folyvást hatalmas erők zúgását hallotta, lávaként dobta ki magából a jó és rossz gondolatokat, hatalmas méretű romantikus szimfóniákat alkotott, melyekből azonban hiányzott a megnyugvás, a szemlélődés békessége és a történelmi elemzés higgadt készsége.

Hatása mégis rendkívüli volt. A történelmi helyzet szorításában, a veszített világháború és a megdöntött forradalom sokkjában tájékozódni próbáló értelmiség egy részének ő kínálta az új mitológiát, melynek középpontjában a paraszti őserő eszménye állott. Igaz, ez a mítosz sok salakot, hordalékot is vonzott magával. Szabó Dezső kifejezetten nacionalista volt ezekben az években. Azt hitte, faji alapon meg lehet teremteni egy érintetlenebb, szilárdabb, romlatlan nemzeti közösséget, s »felharsog a magyar faj minden izma«, »felébred esze a demokrácia kihasználására«.

Szabó Dezső, aki pontosan igyekezett tájékozódni az európai politikában – még székelyudvarhelyi tanárként is (1909–1911) – folyóiratok és antológiák sokaságát járatta, hogy minden jelentős eseménnyel tisztában lehessen, de nem ébredt rá arra, hogy miközben hatalmas szónoklataiban az Új Magyarország virtuális képét villantotta elkápráztatott hallgatóságára elé, s az akkori fiatalok legkedvesebb olvasmányává vált Az elsodort faluban, a magyarság »követelő tenyerét« tárta az élet elé. Voltaképpen naiv idealizmussal, késői rousseauista ábrándképeket kergetett (...), elképzelései sok vonatkozásban érintkeztek azokéval, akik a »bethleni konszolidáció« megszilárdulásán munkálkodtak szorgos buzgalommal.

A hajdani kitűnő pedagógus, radikális tanár, Szabó Dezső a harmincas évek végén keserűen ábrándult ki korábbi szerepéből, s egyre világosabban látta, hogy az a történelmi hely, melyet a németység mellett szántak vezetői a magyarságnak, egyenlő a katasztrófával. Egyre magányosabban vívta harcát Füzetekben, elismerésre készítő bátorsággal állt ki a

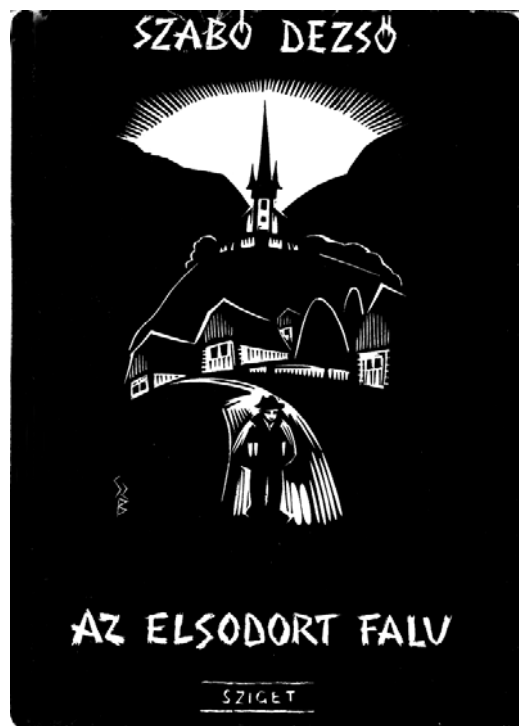
szellemi és a politikai függetlenség eszményei mellett. Élete legvégén nem hamvadó indulattal, sok helyütt tragikus őszinteséggel megírt, félben maradt önéletrésében igyekezett leszámolni hajdani önmagával, »vesztett illúzióival«.

Hatása, sikerei és nagy szereplései után is jelentékeny volt, jó néhány – kártékony és megszívlelésre érdemes – gondolata tovább élt a magyar szellemi életben. Születésének századik évfordulója jó alkalmat kínál a kritikai válogató, józan gesztusával.”

Hisszük, hogy Rónay László centenáriumi emlékezésének szövegét nem volt felesleges felidézni, mert mintegy kvintesszenciáját nyújtja a Buda ostrománál 1945. január 13-án elhunyt író legfontosabb jellemvonásainak. Ha még ehhez hozzáadjuk ugyanazon folyóiratszám legelső, 3. hasábjából A vég c. rövid idézetet az Életem c. emlékiratból, magunk előtt látjuk Szabó Dezső tragikus életének végkifejletét. „Most érzem igazán hajótöröttnek magamat, most látom életem teljes csődjét. Sokáig azt hittem, hogy egységben tudom látni az emberi együttélés jelenségeit, hogy látom az összefüggéseket, és mutatni tudom a kiutat a régi bűnök és új tragédiák vad rengetegéből. Ma már gögös erőimnek minden délibábjára szétfoszlott. Ó, milyen hiábavaló, milyen értelmetlen, szomorú semmi vagyok! Ma 1944. december 12-ike van, az ágyúk egyre dörögnek, a sziréna mind egyre felüvölt. Élelmet már nem tudok szerezni, valósággal éhezem. Még van valami kevés kávé, egy pár szivarom és egy üveg likőröm. Ezek tartják bennem a lelket... Miért nem születtem a Balkánon vagy valahol Ázsiában, Afrikában? Most friss nép erős holnapjainak mozdító ereje volnék. Magyar lettem: circumdederunt me genitus mortis dolores inferni circumdederunt me.”

GÁBOR DÉNES

Gy. Szabó Béla fametszete

A Romániai Magyar Dalosszövetség évi közgyűlése

A Romániai Magyar Dalosszövetség 2006. november 18-án tartotta évi beszámoló gyűlését. A Kolozsvári Református Kollégium adott lehetőséget a dísztermükben való találkozóra. A kórusok, fúvószenekarok több mint száz képviselője volt jelen Szatmártól Sepsiszentgyörgyig.

Az évi beszámolót Tóth Guttman Emese elnöknő olvasta fel. Először számba vette a kítűzött célok megvalósítását. A magyar kultúra napját ez alkalommal két helyen ünnepelték meg kórusaink, találkozóval egybekötve, Kolozsváron és Marosludason. 1956 októberének magyarországi eseményeiről és a forradalomról emlékeztek meg az EMKE-vel együttesen. 2006-ban Bartók Béla születésének 125. évfordulója tiszteletére a Dalosszövetség a Bartók-év jegyében szervezte tevékenységét. Ebben a szellemben szervezte meg Nagyszebenben, Besztercén, Kolozsváron, Sepsiszentgyörgyön, Nagyenyeden, Tordaszentlászlón a kórustalálkozókat, mozgósítva az elemi és középiskolák énekkarait, valamint az egyházi és civil szféra kórusait. (A tordaszentlászlói női kórus kilenc Bartók mű előadásával jeleskedett. Fúvós átíratban pedig a rétyi fúvósok tűntek ki.) Cél volt az énekkaraink szórványban való szerepeltetése. Ezt kevesebben tudták tervükben megvalósítani anyagi ráfordítás miatt. Sajnos egyre kevesebb a szórványban működő énekkaraink száma is.

Énekari találkozókra van szükség. Ebben az évadban (2005. november – 2006. november), a beszámolókból kitűnik, hogy 32 kórustalálkozót tartottak énekkaraink, többnek volt nemzetközi jellege, hiszen énekkarainknak nem csak itthon, de külföldön is van testvérkórusa. A találkozók java részét énekkarok szervezik, de a többiek is jeleskednek. Megemlítenénk a Gyimesbükkön 2006 áprilisában, a római katolikus templom felszentelésének 30. évfordulóján tartott ünnepséget, ahol 18 énekkar magyar és latin nyelvű kórusműveket énekelt. Májusban Sepsibodokon a XIII. Cantate egyházi zenekar találkozót rendeztek a református műemléktemplomban. Májusban a Kolozsvár-monostori református templom énekara Zsoltáros Énekari Találkozót szervezett. Júniusban a XVII. Szent László-napi kórustalálkozón vehettek részt énekkaraink Tordaszentlászlón. Júliusban a Kolozs megyei Kisbácsban gyűltek össze a református templom avatásának évfordulóján. Szilágybagoson a negyedik találkozót tartották meg a református templomban. Jelen volt Birtalan József zeneszerző, a falu szülötte is. De sorolhatnám még a települések neveit: Aranyosgyéres, Aranyosegerbegy, Méra, Máramarossziget...

A jubiláló énekkarokról számolt be a jelentés. Kolozsvár Alsóváros református templomában ünnepelték a 120 éves kolozsvári Református Földészek Bethlen Gábor Férfi Dalkörét és karnagyát, Radovics Józsefet. Az évfordulóra Sipos Gábor a Dalkör történetét kis könyvben örökítette meg.

A zágoni Mikes Kelemen Énekkar 125. évét ünnepelte az idén vezető karnagynőjünkkel, Bokor Emma tanárnővel.

A rangidősek a magyarfenesiek voltak. Augusz-

tus 20-án ünnepelték községükben az éneklés 130. évét. Ez alkalommal kopjafát állítottak a templomudvarban, melyen ez olvasható: „A magyarfenesi éneklés 130. évében, a dalosok emlékére 2006”. Az ünnepelésen szép éneklésükkel gyönyörködtették a meghívottakat, karnagyukkal Tóth Guttman Emese organaművész tanárukkal.

Sepsiszentgyörgyön a Művelődési Ház Magyar Férfdalárdája 85. évét ünnepelte. Karnagyuk László Attila.

Énekkaraink számos külföldi úton is részt vettek. Öregbítették erdélyi énekkaraink hírnevét. Legszebb útjukról, a vajdasági ötnapos vendégszereplésükről, a marosvásárhelyi vártemplom református Psalmus énekkar számolt be, a sepsiszentgyörgyi Cantus Firmus Vegyeskar tíznapos külföldi turnéjáról (Németország, Hollandia, Ausztria, Magyarország) tájékoztatót. Nem kisebb volt a zenekaraink kiszállása is, a Haáz Sándor vezette szentegyházi Gyermek Filharmonia nyári turnéját Magyarországon át Ausztriába szervezte.

Zenei táborról csak a Gregorián Scola számolhatott be, amit az idén Marosfőn szerveztek gyermekek számára.

Fúvószenekaraink közül a rétyi zenekar számolt be szépen sikeredett külföldi útjukról. Az idén a XV. Nemzetközi Fúvóstalálkozót szervezték. Kelemen Antal igazgató-karnagy a fúvósok mozgatója. Beszámolójában kitért a Hargita megyei (Felcsík, Gyergyó, Sóvidék, Küküllőmente, Udvarhely, Keresztúr), Maros megyei (Héjasfalva, Fehéregyháza, Dicsőszentmárton) fúvósokra, zenei mozgalmukra, megdicsérve a megérdemelőket és megbírálv a munkájuk elhanyagolókat.

Az elemző beszámoló után kiosztották az évi díjakat.

GUTTMAN MIHÁLY

LAUDÁCIÓK

CZIER ZSOLT. A mezőfényi fúvószenekar karnagyja, a Romániai Magyar Dalosszövetség 2006. november 18-i közgyűlésén, kiváló fúvószenekari teljesítményének elismerése jeléül a szövetség Rónai Antal-díját kapja meg.

A Szatmár megyei Mezőfényen született, 1976. február 28-án. Elemi és általános iskolai tanulmányait szülőfalujában végezte 1982–1989 között. 1994-ben, Nagykarolyban, a Mezőgazdasági Szakközépiskolában érettségizett. Ezt követően, tíz éven át, mint szakképzett mezőgépezés, a Mezőfényi Mezőgazdasági Társulásban dolgozott. Már előtte, 1988-ban, tizenkét évesen felvették a helybeli fúvószenekarba, ahol altkürtön kezdett tanulni. Azóta kipróbálta a fúvószenekar mondhatni mindenik hangszerét, jelenleg épp a tubánál tart.

1998-ban fiatal kollégáival együtt munkához látta a régi mezőfényi fúvószenekarban, azzal a céllal, hogy javítsanak a zenekari próbák és a zenekari mu-

zsikálás hatékonyságán, a zenekari együttműködés színvonalán, valamint az egyéni hangszerstanulás, hangszerkezelés minőségén, ugyanis ebben az időszakban a zenekar – úgymond – gyengén működött, megérett a fiatalításra és a változtatásokra.

Czier Zsolt átvette a zenekar irányítását, amivel igencsak megszaporodtak a teendői. Mindenekelőtt elkezdte komolyan tanulmányozni a zenekari partitúrákat, kézbe vette az egyes hangszereket és stimmelte, foglalkoznia kellett a hangszerek karbantartásával, esetenként a javításukkal. Amihez műhelyeket és szakembereket kellett felkutatnia olyan körülmények között, amelyekben közismert, hogy igen kevés a hangszerjavító műhely és hangszerjavító szakember. Továbbá új tagok toborzásával és tanításával kellett foglalkoznia, a fellépések és kiszállások szervezésével, lebonyolításával, a zenekar szállításával és ellátásával, tehát tulajdonképpen az égvilágon mindennel. Azt kellett tapasztalnia, hogy így is akadozott a művészi munka, és a sok adminisztrációs gond is nehezítette a haladást. A szakmai elfoglaltsága mellett kevés idő jutott a zenekar sok problémájának a kezelésére és megoldására. A mezőfényi zenekar létszáma is minimális volt, ugyanis a helybéli fiatalok nem igen érdeklődtek a fúvószenekari muzsika iránt, amiért körülményes volt új tagokat meggyőzni és munkára fogni. Mind jobban meggyőződött arról, hogy ilyen bonyolult munka egész embert követel, kellő komolysággal és eredményességgel csak főállásban lehetne jól végezni a sok feladatot.

Egy véletlen találkozás és beszélgetés kapcsán ajánlatot kapott a csomaközi Löckli Mihály polgármester és egyben társulatigazgató részéről, hogy olyan munkahelyet biztosít számára a csomaközi társulásban, amelyik mellett kedvére foglalkozhat a fúvósok nevelésével, zenekarok irányításával. A csomaközi fiatalokból öt zenekart szervezett, és tanította őket a hangszerek megszólaltatására, majd lassan az együttzenélésre. Közben sajnálta, hogy ez a lehetőség nem Mezőfényen adódott.

Az elkövetkező idő úgy hozta, hogy ma három faluban foglalkozik fúvószenekarral: Csomaközön 30 tanulója van, Mezőfényen 20, míg Csanáloson 15. Tekintettel arra, hogy zenészei közül nem mindenki kezdő, a három falu legénységéből két zenekart szervezett, egy gyermekzenekart 40 taggal és egy ifjúsági együttest 25-28 taggal. Természetesen a gyermekzenekar számát a kezdők iskolájának, míg az ifjúsági a haladóké. Oktatni mind a három faluba jár, de az összpróbákra Mezőfényre hívja a zenekari tagokat.

2004 óta, amióta főállásban karnagykodik, szép sikereket ért el úgy a belföldi fellépéseken, kiszállásokon, mint külföldön. Muzsikáltak már Budapesten, Dunabogdányon és Németországban.

Czier Zsolt, mint fúvószenekari karnagy rendszeresen jár karnagyképző tanfolyamokra, főleg Rétyre, ahol személyesen is találkozottunk. Tanítványai továbbképzését is úgy segíti, hogy a nyári vakációkban fúvóstaborbba viszi őket. Ebben az esetben is Réty jön legelőször számításba.

Mindeme tevékenységekről igen egészséges a véleménye. Azt vallja, hogy a zenei képzésen túl, ami maga is nagyon hasznos dolog, az ember egész életére kiható, igen jelentős a közösségépítő, vagy ha úgy tetszik, a nemzetépítő szerepe. Tanítványai is úgy érzik, hogy jó dolog egy olyan közösségbe tartozni, mint a fúvószenekar, mely egymásra figyelésre, fe-

gyelemre, toleranciára és sok egyéb jóra neveli tagjait.

Híres karmesterünk, néhai Rónai Antal nevével fémjelzett díj elnyeréséhez tiszta szívből gratulálunk, és kívánom (úgyis, mint hajdan, 1949-ben a kézdivásárhelyi fúvószenekar trombitása), hogy a jó Isten áldása kísérje minden elkövetkező tevékenységét, az új és fiatal fúvószenészek, de mindannyiunk javára.

FEJÉR KÁLMÁN

*

MEZEI TÜNDE. Nem a ruha teszi az, embert – tartja a mondás. Ennek ellenére, mikor Mezei Tünde tiszteletes asszonyt először láttam cifra kalotaszegi ruhában, azt gondoltam, hogy mégis: a ruha tette ugyanis azzá az emberré, akiről lerítt, hogy neki – kolozsvári lány létére is – sikerült azonosulnia a férje szolgálata által rá is bízott nyájjal. Ezen túlmenően pedig, lerítt, hogy nemcsak úgy felvette a falusi ruhát, hanem tartással viseli is.

Viseli úgy, mint aki szent meggyőződéssel végzi a kevesek által rangján értékelt falusi kántori-karnagy szolgálata, melynek nyomán – ha annyi hittel, odaadással és nem utolsó sorban szakszerűséggel végzi valaki, mint ő – egy falu, sőt egy vidék reformátussága ismerheti fel a zenében rejlő imádságot, az együtténeklés összetartó és megtartó erejét.

Zenei tanulmányait a kolozsvári Zeneművészeti Középiskolában kezdte, ahol nyolc évig Györkös-Mányi Albertnél klarinétozott. 1984-ben kántori, gyülekezeti énekvezéri diplomát szerzett. 1990–92 között Svájcban tanult blockflötét azzal a szent elhatározással, hogy tudását majd az itthoni gyerekek között fogja kamatoztatni. Így is történt: MÉRÁBAN évekig működött furulyacsoport, ahol a gyerekek megtanultak kottát olvasni, hangszereken játszani, tudásukat azóta is folyamatosan gyarapítják.

Lelkész férjét követve első szolgálati helyükre, Mezőköbölkútra kerültek. A piciny, eldugott mezőségi faluban több hárult az elhivatott tiszteletes asszonyra, mint másra hárult volna. Ő ugyanis nem tudta elnézni, hogy a gyerekek iskolás korukig ne ismerkedjenek meg a zene szépségeivel csupán azért, mert ilyen helyre nem kerül övönő. Felvállalta zenei képzésüket, énekelni tanította őket, minek eredményeként kánonkórus alakult. A maroknyi mezőségi gyermekkel Németországba is eljutottak énekelni.

Mezőségről Kalotaszegre szólította őket a szolgálat. Immár tíz éve – mióta odakerültek – MÉRÁBAN vezet a gyülekezeti kórust, pár év után pedig a gyülekezet kántora is lett.

A mérai kórusra jellemző egy állandóság: mióta megalakult, mindig 20-25 tagja van. Ez az állandóság azonban nem jelentett megöregedést, ugyanis a kimaradozó, idősebb tagokat mindegyre újabbak, fiatalabbak váltották fel. Jelenleg már annak a szép jelenségnek is szem- és fültanú vagyunk, hogy több szülő és gyereke is énekel együtt. Mivel a méraiak nagyjából Kolozsváron dolgoznak, esténként későn érnek haza, a vasárnap délutánjukat szánják kóruspróbákra.

Mint mindenütt, ahol hasonló gyülekezeti kórus működik, MÉRÁBAN is nagy szerepe van a kórusnak az egyházi és nemzeti, illetve közösségi alkalmak ünnepléssé tételében. Rendszeresen szolgálnak tehát karácsonykor, húsvétkor, pünkösdkor, imahetekben, de

ők emlékeztetnek március 15-re és október 23-ra is, továbbá pedig ők jelentik a színvonalas színpoltot az immár hagyományossá vált Mérái napokon.

A mérái kórus tisztán csengő, kiegyensúlyozott, kiegyenlített hangzása nem szorul azonban a falu határai közé. Részt vesznek különböző kórustalálkozókon. Ezek közül az egyiket maguk kezdeményezték. Karácsony harmadnapján szervezik a Nádamenti kórustalálkozót, melyre olykor más régióbeli kórusokat is meghívják. Az ilyen rendezvényeknek megvan az a jó tulajdonsága, hogy felkelti a környék figyelmét. Így történhetett, hogy kedvet kapott az énekléshez a türei gyülekezet is. Az ő kórusukat is Mezei Tünde tiszteletes asszony indította, illetve vezette két évig. Ezek után természetes, hogy azóta is szeretettel és figyelemmel figyeli fejlődésüket, mint a bába, ki ott volt a gyermek születésénél, és mint a dajka, ki éveken nevelgette.

Az évek során két, szintén református gyülekezeti kórossal alakított ki testvérkórusi kapcsolatot Méra, rendszeresen kölcsönösen látogatják egymást a szegedi Honvéd téri, valamint a budakeszi kórossal.

Nemcsak a múltban, hanem napjainkban is sajátos erdélyi tapasztalat, hogy az elhivatott lelkész és felelősége szorosan vett egyházi feladataikon kívül a közösségnevelés, hagyományápolás, sőt olykor még a falufejlesztés adminisztrációs teendőit is ellátják. Mezei Tünde tiszteletes asszony népdalvetélkedőkre készít fel gyerekeket. A mérái gyerekek többször is tértek haza díjjal, elismeréssel a Riszeg-tetőn, valamint a Szatmárnémetiben rendezett megmérettetésről.

A gyülekezet gyerekeivel való foglalkozásban jelentős szerepet játszik a tiszteletes asszony. Mint a vallásórák vezetője, folyamatosan foglalkozik a gyerekekkel, karácsonyi, anyák napi ünnepélyek szervezésével, igyekszik ápolni a közösség szép hagyományait.

Kántorként is hárult rá egy nem mindennapi feladat. Mint egyházkerületünk legtöbb gyülekezetében, Mérában is próbálkozni kell az 1996-ban kiadott, gazdag zsolttár- és énekanyagot tartalmazó új énekeskönyv bevezetésével. Különleges feladatot jelent ez azonban egy olyan hagyománnyal rendelkező gyülekezetben, mint Méra, ahol ugyanis egy érdekes, sajátos, népies, hajlításos éneklésmód rakódott az évszázadok során a lelki énekek, zsolttárok megszólaltatására. Mit tegyen ilyenkor a gyülekezeti kántor? Fogadjon szót a zsinat utasításának, dobja sutba mindazt, ami régi, és tanítsa újra, új ritmussal, új szöveggel, és ennek következtében olyan új előadómóddal, mely már nem Mérára jellemző? Én úgy gondolom, Mezei Tünde tiszteletes asszony ebben is a legméltóbb módot választotta. Nem nyúlt azokhoz a zsolttárokhoz, melyeket oly sajátosan és szépen énekelnek Mérában, mint sehol másutt. Ez azonban nem jelentette azt, hogy nem merítették az új énekeskönyv azon kincseiből, melyek nélkül szintén szegényebbek lennének.

Minden ilyen elismerés szól a közösségnek is, ugyanis oly keveset tehetne egy-egy elhivatott kántor-karvezető, ha nem állna mellette-mögötte egy hívő, kitartó, megértő, szeretetben élő közösség, mely fáradságot nem ismerve, áldozatot hozva, a próbákon rendszeresen és pontosan való megjelenéssel, az összetartás szép példájaként sok-sok éve együtt dicséri az Urat.

És nem hagyhatjuk ki a családot sem, akik kölcsö-

nösen támogatják egymást. Három Mezőségen és két Kalotaszegen született gyermek dicséri Istent édesanyjával a gyülekezeti vallásórán. A nagyobbak már nemcsak népdalvetélkedőkre járnak, hanem a gyülekezeti kórusban is énekelnek, melynek Mezei Csaba tiszteletes úr – aki szinte egymagában teszi ki a tenort – szintén oszlopos tagja.

Befejezésül egy költői kérdés: hol tarthatna Erdély egyházi és kulturális élete, ha falvainkban ilyen óvónók, tanítók, tanárok, tiszteletes urak és tiszteletes asszonyok lennének? Akik nem úgy azonosulnak a rájuk bízott közösséggel, hogy maguk is Lagzi Lajcsira vagy manelére mulatnak, hanem úgy, hogy felvesszik népviseletüket és hívogatják őket az általuk igaznak megismert lelki és szellemi kútforráshoz, a tiszta forráshoz.

KÁLLAY M. TÜNDE

*

Öröm e földön nemesebb,
Nem is tudom más mi lehet;
Mint amit az ének szerez,
Az ékességes zengzetes,
Az ékességes zengzetes.

(Luther Márton)

BOKOR EMMA MÁRIA. Ahogy a Zágoni Mikes Kelemen Vegyes Kar karnagyának Seprődi János díjra való előterjesztését, mint nemes feladatot rám bízta, azóta kering emlékeim halmazában az a négy év amelyet ebben a rendhagyó székely faluban töltöttem pedagógusként. Nem sok település dicsekedhetett a 70-es években két jó színvonalú dalárdával, egy fúvószenekarral és igen sokszínű kulturális élettel. Akkortájt modellként állt a magyar kultúrát művelő székely magyar települések előtt. Talán a mikesi hűség szellemisége sugározta át Zágont, hogy több olyan személyiséget adott a nemzetnek és a világnak, akik ma nemzeti büszkeségeink (Mikes Kelemen, Csutak Vilmos, Kiss Manyi, Szabó Kati, Berszán Lajos atya és mások). De túl e kimagasló személyiségeken, a kultúrát önzetlenül főlvállaló pedagógusok és értelmiségiek nevét említhetném, a számtalan és névtelen zágoni kultúrát művelő személy előtt, akik írásos dokumentumok alapján több évszázada a nemzet lelkületét, szellemiségét ápolták. Mert ahogy azt Kodály mindnyájunk számára örökül hagyta: „Kultúrát nem lehet örökölni, az elő-

A Zágoni Mikes Kelemen Vegyes Kar (2004)

dök kultúrája egykettőre elpárolog, ha minden nemedék újra meg nem szerzi magának. Erre a kultúrára azonban tanítani kell az embereket, mert magától nem jut el ideig.”

Ennek a nem mindennapi közművelődési életnek egyik lángoló fáklyája 125 évvel ezelőtt gyúlt meg 1881-ben vegyes kar formájában. Mint minden más művészeti munkával foglalkozó csoport számos eredményt, sikert és hullámvölgyet mondhat magának a sok hányatott évtized alatt. Az erénye, hogy átvészelt két világháborút, országhatár-módosítást és a minden értéket romboló kommunizmust. Ezt a rövid ismertetőt a zágoni közművelődési hagyományokról azért próbáltam föleleveníteni, hogy megértsük azt a történelmi parancsot, amelyet Bokor Emmának 1993-ban föl kellett vállalnia.

De ki is ez a Bokor Emma Mária, aki a 90-ben megváltozott világunkban a zágoni nagyhírű vegyes kar újjászervezését vállalja. Édesapja révén a báró Szentkeresztyek egyik utódja, amely számára részben pályája kettétörését okozta, másrészt olyan családi nevelést és alapműveltséget biztosít, amelyet bármikor elővehetett életében. Eltanácsolják a középiskolából, és miután kántori oklevelet szerez a Torján szervezett egyházi kórusban, ebből az állásból is eltávolítja. A továbbiakban nem egyéniségéhez szabott munkákat végez, míg végül 1965-től a zágoni telefonközpontnál kap végleges állást. A központ kattogása mögül szemléli a Domokos Dezső által irányított nagyszámú és szép sikerekkel büszkélkedő kórust, amely mindaddig, amíg az említett karnagy le nem mondott, sikeresen működött. A családban ott van az édesapa, aki zenét oktat, zenekarban játszik, vezeti a fúvószenekart, aki állandó példakép abban, hogy minden megalázás ellenére számtalanszor újra kell kezdeni.

1993-ban, amikor már úgy tűnt, hogy nincs megfelelő személy Zágomban, aki ezt a nagy múltú ének-kart újjászervezze, Bokor Emma Pál Antal plébános segítségével hozzálátott, hogy újjáélessze. Kezdetben egyházi szereplésekre vállalkoznak, de rövidesen visszatérnek a nagy hagyományú világi föllépésekhez.

Kényelmes próbatermet kaptak az önkormányzat és a vállalkozók támogatását élvezve. Fölvesszük a Mikes Kelemen Vegyes Kar nevet. Kulturális egyesületet hoznak létre, és Kiss József polgármester személyében olyan mecénásra találunk, akinek nemcsak Zágón fölemelkedése, hanem a nagy hagyományú ének-kar is szívügye. Itt és most nincs annak helye, hogy az elmúlt 13 év mozgalmas, bel- és külföldi szereplések hosszú sorát fölemlítsem, de ami számomra meglepetést jelentett, az a 2006. június 24-én a kórus fennállásának 125. évfordulóján, a 37. Zágoni Dalos Találkozón elhangzott magas színvonalon előadott műsor volt. Ez igazolja azt a képességet és önzetlent hozzáállást, amelyet Bokor Emma az elmúlt 13 év alatt a kórusba befektetett. Én személyesen érdekes életpályának tartom Emike ügyködését a közművelődésben. Akkor állt a kórus élére, amikor a helyzet megkövetelte, nem a Zeneakadémiai karvezetés tanszéken szerzett friss diplomával, hanem egy szerény már megfakult kántori diplomával, és egy olyan családi nevelés örökségével, amely egész eddigi életét vezérelte és akkor készítette tevékenységre, amikor arra szükség volt.

Laudációmat Kodály szavaival zárom: „Hisszük,

hogy az emberiség boldogabb lesz, ha megtanul a zenével méltóképpen élni”. S aki csak valamit tesz ez irányban, már nem élt hiába, így van ez Bokor Emma esetében is, aki folytatja a zágoni nagyok példáját azért a nemzetközösségért, amelyből vétetett. Így van rendjén!

KELEMEN ANTAL

*

RADOVICS JÓZSEF. Még gyermekkorában Magyarbikalon, az édesanyjától hallott vallásos énekek vezették a zenélés fele, és ezek a dallamok csalták ki belőle önkéntelenül is, a második szólómat.

Akkor még senki sem tudhatta, hogy e kettő, a zene és a hit lesz az, amire később újra rátalál, rávezeti Isten, és e kettő határozza meg egész életútját. Magyarbikalról Bánffyhunyadon át Kolozsvárra vezetett ez az út, ahol előbb a festészet vonzotta, majd miután ezt a háború és fogság kiszorította, a kolozsvári Konzervatórium lett az a hely, ahol az Istentől ajándékba kapott talentuma, a zenélés kibontakozott.

A kolozsvári Állami Magyar Operában alkalmazták, mint kürtöst. Zenekari tevékenységé mellett szólította, hívta Isten, legelőször a Kolozsvár-Felsővárosi Református gyülekezet kórusának élére. Ezután egyre több kolozsvári gyülekezet kérte fel ének-karának irányítására. Ez elmúlt közel négy évtized alatt a kincses város református gyülekezeteinek zömében tevékenykedett. Ott volt, ahol szervezni, vagy hosszabb időre helyettesíteni kellett. De nem csak Kolozsváron munkálkodott, hanem Tordaszentlászlóra és Türebe is kijárt.

Mennyei vezetés volt mindez, hogy így szolgálva töltön be egy fogadalmat, amelyet egy nagy veszedelemből megszabadulva Istenek tett.

A leghosszabb ideig a Bethlen Gábor Földész Dalkörrel kötődött össze kórusvezetői tevékenyége. Immár 32 esztendeje dicséri, velük együtt, énekkel Istent templomi ünnepélyeinken, és vigasztalja a gyászolókat a temetéseken. Több mint három évtized alatt e jellegzetes és egyedi közösségnek a része lett, miközben a 120 éves férfikórus szolgálatának egynegyed részét Radovics József karvezetése határozta meg.

Munkahelyére és szolgálatába mindig imádkozva, Isten előtt térdelve indult. Így merít azóta is erőt, amikor gyülekezeti ének-karok, gyakran inkább lelkesedéssel, mint zenei tudással rendelkező tagjaival tanulják meg együtt, türelemmel az éneklő imádkozást.

A 120 éves Bethlen Gábor Férfikart harminckét éve vezető, nyolc évtizedet betöltött vezetőjének, Radovics Józsefnek hűséges, hittel, szeretettel, türelemmel végzett szolgálatát Isten iránti hálával köszönjük az ének-karok, a kolozsvári gyülekezetek és magyar közösségünk nevében. Munkájának elismerésül a Romániai Magyar Dalosszövetség Radovics József karvezetőt Zsizsmann Rezső-díjjal tünteti ki.

ADORJÁNI LÁSZLÓ

*

PRÓGLI ÉVA zenetanárnő-karnagy, a Marosvásárhelyi Zeneművészeti Főiskola végzettje, több mint egy negyed évszázadon át tanítja, neveli diákjait, ve-

zeti be a zene rejtelmibe, szerez nekik zenei élményeket, szerepléseiken keresztül pedig a közönség elismerését, értékelését; ilyen elfoglaltsága mellett időt teremt magának a Római Katolikus Egyház keretében is énekkart vezetni-szervezni.

Tanári tevékenységét Csanáloson kezdi meg, ahol nyolc évig tanít. Itt alapítja meg családját is, három gyermek édesanyja. Mint fiatal karnagy, Csanáloson is énekkart szervez, és versenyekre jelentkezik, ahol a bírák elismerő első díjjal tüntetik ki.

A rendszerváltás után kerül haza Mezőfényre. E Szatmár megyei község szülöttje Prógli Éva tanárnő, ez a csodálatosan szép vidék, nem hiába Fény volt a neve, úgy tűnik, hogy szülőttei is fényt sugároznak. Fényt sugároznak maguk körül szeretett családjukban, iskolájukban, egyházukban.

Prógli Éva tanárnőt Szatmárnémetiben, a római katolikus székesegyházban ismertem meg, amikor énekkarával szerepelt. Gyertyaláng kórusa, amely 1990-ben alakult, csodálatos meleg hangzásával nem csak a bírálók, de a nagyközönség elismerését is kivívta. Szereplésük igazolta, hogy kiváló felkészítőjük van, aki nem csak a szép éneklést tartja szükségesnek, hanem a művek megválasztását is. Értékeket tanít be. Ki tudja választani azokat a zenei gyöngyszemeket, amelyeknek technikai nehézsége nem haladja meg énekkarának képességeit, de ugyanakkor mindig talál oly nehézségeket, amelyekkel fejleszti az énekeseket, és ezáltal énekkarat is.

Az iskolában a kicsinyek kórusát alapozta meg, és immár majdnem húsz éve csiszolja kis énekesi- nek, a Szivárvány nevet viselő kórusának hangzását.

Arról, hogy milyen szépen énekelnek, Kolozsvár közönsége is meggyőződhetett, amikor az Állami Magyar Operában, az EME 120 éves ünneplésén szereplésükkel jelen voltak. De ez a kicsinyek kórusa jelen van odahaza a történelmi ünnepeken, valamint az ünnepi szentmiséken is. Énekeseit felkészíti a népdaléneklési versenyekre, és ilyenképp jelen vannak a Nagykárolyban, valamint a Szatmáron megrendezett népdaléneklési vetélkedőkön is.

Tavaly a szövetségünk keretében rendezett Karácsonyváro Hangversenyen, az ott megjelent felnőtt kórusok értékelhették a Gyertyaláng énekkar művészi tolmácsolását. A két énekkar többször együtt is szerepel, több meghívásnak eleget téve Magyarországon: Mátészalkán, Nyírbátorban, Nyíregyházán, valamint a Szatmáron és a Nagybányán megrendezett kórustalálkozókon.

Csak az a karmester képes igényesnek lenni az együttesével szemben, aki a saját felkészülésével, magatartásával szemben is igényes, aki megtalálja embertársaiban a készséget, hogy együttes munkájukkal a társadalomnak a javát szolgálja. Prógli Éva tanárnő ezt teszi, és ezért a kitartó tanári-karnagyi, nevelői munkáját értékelve, a kiváló erdélyi zeneszerző és pedagógus nevével fémmjelzett díjat, a Márkos Albert-díjat adományozza, kívánva hosszú életet, jó egészséget és további sikeres munkát, főleg a zene, de a társadalmi munka más területén is. Isten éltesse!

GUTTMAN MIHÁLY

A Partiumi Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság 2007-es év eseménynaptára

2007. március 15. Koszorúzással egybekötött megemlékezések – minden megyében

2007. március 17. Hegyesi Márton halálának 100. évfordulója – emlékülés Nagyvárad

2007. április 14. Partiumi Honismereti Találkozó – Nagyvárad

2007. április 28. Jubileumi Rákóczi Évek – emlékülés: A magyar nemzet egysége. Emléktábla avatása Marosvásárhelyen a vártemplomban

2007. május 5. Pályázati díjkiosztó ünnepség – Varadinum. Vetélkedő a magyar középiskolák között. Téma: II. Rákóczi Ferenc Erdélyben – Nagyvárad

2007. május. Andrassy Ernő-múzeum és szobor avatása – Érmihályfalva

2007. június 24. Szentmihályiné Szabó Mária halálának 25. évfordulója – emlékülés Ottományban

2007. július 7. Fényes Elek születésének 200. évfordulója – emlékülés – Csokaly

2007. július 14. Bíró József születésének 100. évfordulója – emlékülés, könyvbemutató – Nagyvárad

2007. július 28. dr. Balogh Ernő professzor születésének 125. évfordulója – emlékülés – Erdőhegy

2007. augusztus 25. Mészáros János katolikus plébános-költő – emléktábla avatás – Erdőd

2007. szept. 7–9. Partiumi Honismereti Konferen-

cia – Szatmárnémeti

2007. szeptember 29. Bóné András kuruckapitány halálának 300. évfordulója – megemlékezés – Bihar

2007. szeptember – kirándulás Erdélyben, II. Rákóczi Ferenc nyomában

2007. október – Teleki Blanka és köre – emlékülés, halálának 145. évfordulóján

A 2007-es év kutatási programja és egyben a pályázatok témája is:

Jubileumi Rákóczi Évek: A magyar nemzet egysége. Rákóczi Erdélyben.

A 20. század öröksége.

Településeink arculata: utcák, terek, közterületek, városkép.

Pusztuló műemlékeink.

DUKRÉT GÉZA

Elérhetőségeink: Levélcímünk: 410404 Oradea, str. Bernard Shaw nr. 36, Bl. C8, ap. 8. Telefon: 00 40 259 266191, 0741 132148 E-mail: dukretg@yahoo.com

„Hiszek a közösségi alkotásban, a csapatmunka fontosságában”

Kötetlen beszélgetés HARGITAI IVÁN rendezővel

Először van Csíkszeredában, ezért is kérdezem meg a lelkes színház látogatók nevében, hogy mikor és hogyan is került a pályára?

Idén leszek negyvenéves, 1995-ben végeztem a Színház- és Filmművészeti Főiskolán, Székely Gábor osztályában, vele együtt alapítottuk az Új Színházat. Négy év közös munka után a társulat felbomlott, és én felváltva Pécsen és Debrecenben dolgoztam, majd 2002 óta a Pécsi Nemzeti Színház Prózaí Tagozatának vezetője vagyok.

Miként emlékezik vissza az első rendezésre, az első megméretetésre?

Negyedéves vizsga-rendezésemet a Katona József Színház Stúdiójában készítettem (Büchner: Danton halála), amely meghatározó volt szellemiségét tekintve egész későbbi pályafutásomra. Nagyrészt remekműveket próbálok színpadra állítani, megszólaltatni, mint egy karmester, bátran és alázattal egyszerre. Hiszek a közösségi alkotásban, a csapatmunka fontosságában.

Miért éppen a Csíki Játékszín, hogyan is jött létre a találkozás?

A marosvásárhelyi egyetemen rendeztem negyedéves vizsgálódásként Kleist Amphitryonját, amelyet látott Parászka Miklós igazgató úr, s ez alapján hívott a Csíki Játékszínbe. Miután nagyon pozitív élményem volt az erdélyi színi egyetemisták között, szívesen vállaltam egy újabb erdélyi munkát.

Rendezőként, de emberként is, milyen benyomásokat tett önre a fiatal társulat?

A társulatnak öt előadását is láttam, de igazi megismerkedésre a próbafolyamatban került sor. Egy kialakulóban lévő, nagyon ambíciós, tehetséges csapatnak tartom.

Melyek voltak azok az érvek, kritériumok, amelyek alapján egy klasszikus darabra – Schiller: Armány és szerelem – esett a választás?

Azért választottam ezt a darabot, mert viszonylag fiatal társulat számára kifelyezetten jó műhelymunkára ad lehetőséget, nagyon sok jó szerep van benne, s a színész személyiségét maximálisan igénybevevő játékmódot követel. Emellett azt gondoltuk az igazgató úrral, hogy a csíkszeredai nézők szívesen látnának egy izgalmas, újszerű klasszikust.

A próbák során a társulatnak sikerült hamar vennie a lapot, azonos hullámhosszra kerülni a rendezői elképzelésekkel?

Igen. Ami óriási előnye a társulatnak, hogy a magyarországi színházakkal ellentétben sok a fiatal diplomás a társulatban. Ez mind gondolati frissesség és a munkához szükséges fanatizmust is becsempész a társulat munkájába. Az új iránt fogékonyak tünnek, azt hiszem igazi, jó közös munkáról van szó.

Immár túl a nehezén, közel a bemutatóhoz – hogyan érzi, eljön-e még rendezni a társulathoz?

A társulatot megismerve, miután sok tehetséges embert ismertem meg, szívesen vállalom egy újabb

munkát, mert egy rendező számára az a legfontosabb, hogy talál-e igazi partnereket, szellemi alkotótársakat egy izgalmas feladat megvalósításához. Azt gondolom, egymásra találtunk, értjük egymást a társulattal.

Most már, az előbbieik jegyében, hogyan érzi, megvalósultak-e a rendezői, elképzelései? És mit jósol az előadásnak?

Még messze van a március 9-i bemutató, két hét sok idő, de remélem, a korábbi munkatempóból következően, hogy érzékenyebben tudjuk megszólaltatni a darabot és egy igazi friss, a szónak jó értelmében vett modern, izgalmas előadást láthatnak a nézők. Nagyon szeretném, ha minél többen kellemesen csalódnának egy majd kétszázéves klasszikus mű örök értékeit látva.

FORRÓ MIKLÓS

Pillangó-galamb, olaj, vászon

Felkavaró állomáshelyek

Miklóssy Mária mindenekelőtt festő, piktor, bár a vonallal is tud bánni, fő eleme mégis a szín: tud színrétegekkel borítani felületeket, festeni végtelen finom szürkéket és harsogó színfoltokat, festeni portrét, aktot, tájat, jelenetet s elvont alakzatokat.

Valódi, vérbő látványközpontúságra törekszik. A sokféle variációban megtestesülő tagoltság, valamint a visszatérő rajzelemek és ecsetvonások ritmusa az, mely leginkább felelős e felületek képpé formálásáért, s nő meg persze a színek, s a faktúra gazdag érzékisége.

A közelmúltban a sepsiszentgyörgyi Képtárban rendezett kiállítása több, jól tagolt részből állt össze egészzé. Igen gondosan válogatott, példásan előkészített tárlatot szemlélhettek meg a művészetkedvelők: technikailag/tematikailag igen változatos volt az újrajelentkezés – s ez, a felületes körültekintés helyett széles rálátást biztosított a nézőknek. A válogatás pontosan, módszeresen és érzékletesen tükrözött egy – a megtorpanástól még távol álló – művészpályát.

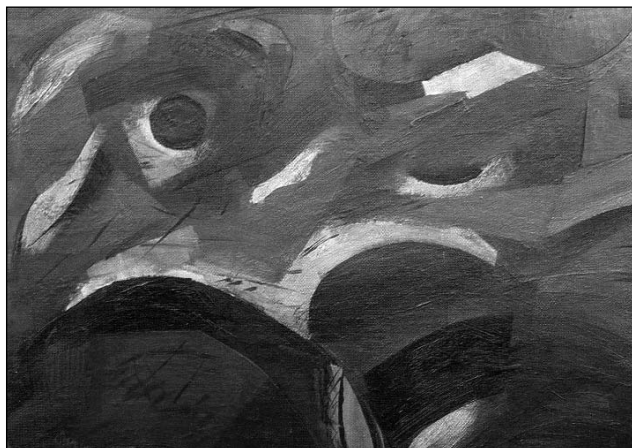
Júlia, olaj, vászon

Erdő mélye, olaj-tempera, karton

Asszony és Hold (részlet), tojás-tempera, vászon

Piros ritmus, olaj, karton
Várakozás, vegyes technika, papír

A hogyan és miért indítékainak keresése egyetemes emberi gondok feltérképezéséhez vezetett, s Miklóssy Mária munkáinak mozgatóereje a gondolatosság elvonatkoztatásának, illetve az érzéki megjelenítés konkrétségének feszülő ellentétéből adódik. Az elmúlt hozzávetőleg tíz év termését tekintve, talán elmondhatjuk, Miklóssy Mária merete az életszituációt, az ember és a természet viszonyát jelképiség nélkül is, közvetlen tartalmuk szerint is faggatni, nem a pillanatnyi lét, hanem az állandó mozzanat lényegének keresését vállalni. Gondolatokat, az ész, az értelem és a kikerülhetetlen érzelmek szűrőjén átengedett gondolatokat festett meg úgy, hogy ne vesszen el ide- és hozzánk kötődő valóság tartalmuk, természetes legyen képi értékük, illetve képszerűségük, hogy mindent átölelve, egybefogva, a festőiség kösse lényegüket a képzőművészethez.

Eddigi életműve, kiállításai, kísérletei a választás helyességét igazoló biztatások is egyben. Nemcsak a szentgyörgyiek, de a kolozsvári, szatmári, bucaresti, veszprémi, kecskeméti, csíkszeredai vagy német, lengyel városok művészetkedvelői is igazoló biztatásokkal jelezték a választás helyességét. Eseményszámba megy Miklóssy Mária egy-egy kiállítása, s az ezt szavakkal is visszaigazoló megérezték, a képek előtt megértették alkotói szándékát. Miklóssy Mária számára pedig világossá vált: művész csak az lehet, aki tudja, hogy a pályán maradáshoz akarat kell, az emberekhez szóláshoz a szándék vezet el, de a döntő szó a tényleges mű. A művész élete olyan magatartásforma, amelynek alapja annak tudata, hogy az akarat erős, a szándék tiszta, a mű pedig csak igaz lehet.

Tudjuk, Miklóssy Mária szembesült az emberi élet mulandóságával, s a szubjektív érzések veszejteni vagy éppen kényszerűségből felemelni tudó erejével. A hatodik évtizedet elhagyva, lehet, kísérő társa lett a kétely: mennyi idő marad a jól választott út végigjárására? Az idő emberre érvényes végessége iszonyatosan szorongatóvá tud válni a kínlódva, önmagát marcangoló, apránként dolgozó, egy-egy képet évekig formáló, alakító festő számára. Az időzavart csak fokozhatja, ha a végesség tudatát más érzések átélése is motíválja. Kívülállónak ez akár nyavalygásnak is tűnhet, de Miklóssy Mária műveivel kapcsolatban képértelmező szempontokat ad (vagy adhat) az elmúlt esztendő személyes élményeinek ismerete.

Az egyik legmegrázóbb, munkájában, lehet kezdetben bénító hatású élmény (de rossz, itt ez a szó, jobb volna inkább eseményt mondani!) férje halála volt. A halál tragikuma, a perlekedő, a sors igazságtalanságát vitató érzés indulata, lehet, Miklóssy Mária számára akkor szinte értelmetlenné tette élethivatását. Nem tudta feloldani a művészet csillogó örökévalóságát és a szükségszerű, megérthető, de mindenképpen esendővé tevő mulandóság közötti, az érzelmeket visszajára fordító ellentmondást. Feltehetően menekülni akart: a rendet, az ember életében értelmet adó rendet kereste. Meg akarta tudni, hogy mit tehet a művész a halál ellen, vagy ami még nehezebb: mit tehet az életért?

A sepsiszentgyörgyi Képtár lépcsőházban kezdődő sorozat 24 darabja is erről szólt, egyfajta személyes, családi históriát, mitológiát vonultatott fel. A sorozatindító kép az önarckép, fájdalmas önarckép, kusza, szaggatott vonalaktól övezett arckép, visszatekintő portré. Mert a sorozat is visszatekintés a Plu-

Piros angyal, olaj, vászon

gor- és a Furcsa-család történetére, személyes múltjára. Különleges technikájú munkák ezek, számítógépes nyomatokra, mives, merített papírra dolgozott rá Miklóssy Mária, egy-egy jellemző színnel, vonallal, s a háttérben egy család féltve őrzött dokumentumai villannak fel, személyes levelek, hozománylevél, berukkolási parancs, a frontról hazaküldött tábori levelezőlapok, fényképek, a kökösi ház, szerelmes vers... Egyikük roppant érdekes: a kiállítását szervező, rendező grafikus fiának diktálta a műtárgyjegyzéket, Magor pedig a képcímeket versorokká formálta, hogy végül Miklóssy Mária képpé alakítsa.

Az elmúlt tíz esztendőben született munkákat láthattuk: mindez nemcsak időbeli távlatot, de érzelmi keretet is teremtett e műegyüttesnek. E távlatnak a pólusait pedig az évszakok szerint változó táj, a lány vonalú ívek, nosztalgikus felhőfoszlányok és a kemény vonalak, a racionális logikájú formációk jelentik.

Fogódzó, rendteremtő és egyben felkavaró állomáshelyek ezek, melyek olykor egybeesnek saját mindenkori léthelyeinkkel, olykor pedig más irányba továbblendítve, új, kevésbé ismert területekre vezethetnek el. Akárcsak Miklóssy Máriát, akinek munkáit fogadják szeretettel.

SZATMÁRI LÁSZLÓ

Miklóssy Mária

(Alsóhomoród, 1940. június 19.)

A marosvásárhelyi művészeti középiskolában tanult, a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola rajztanári szakán diplomázott 1963-ban. Mesterei: Piskolti Gábor, Nagy Pál, Barabás István, Crisak Vasile, Balaskó Nándor. 1964–1970 között Brassóban tanított, majd a sepsiszentgyörgyi művészeti középiskola tanára. A Romániai Képzőművészek Országos Szövetsége és a Barabás Miklós Céh tagja.

Egyéni kiállításai: 1975 (Kézdivásárhely, Városi Múzeum; Sepsiszentgyörgy, Kis Galéria; Csíkszereda, Kis Galéria), 1977 (Kolozsvár, Korunk Galéria; Brassó, BL Galéria; Dortmund, Garten Galerie) 1991 (Hajdúböszörmény, Művelődési Központ; Veszprém, Egyetemi aula) 1992 (Kecskemét, Kecskeméti Képtár; Varsó, Fehér Zsinagóga) 1993 (Illyefalva, Nemzetközi Ifjúsági Központ, Vártemplom), 1995 (Sepsiszentgyörgy, Képtár; Csíkszereda, Kriterion Alapítvány), 1995, 1996 (Budapest, Vármegye Galéria), 2000 (Kolozsvár, Korunk Galéria), 2002 (Szatmárnémeti, Megyei Múzeum), 2003 (Kézdivásárhely, Céh múzeum), 2004 (Sopron, Erdélyi Ház)

Dsida Jenő ifjúkori versei a Jóbarátban

„Dsida Jenőt Benedek Elek fedezte föl, s indította el költői pályáján” – írja Lisztóczy László 2005-ben megjelent kötetének Dsida indulását tárgyaló fejezetében. (Ld. A csemetefa éneke. Dsida Jenő és a Cimbor. Vonások Dsida Jenő portréjához. Tanulmányok és dokumentumok. Kolozsvár 2005)

Már iskolás korában kapcsolatban állt a Cimbor szerkesztőjével s a diáknemzedékek mentorával, Benedek Elekkel: leveleztek, a verselgető fiatalember nemzedékek Elek apójával osztotta meg gondolatait, terveit, örömeit az irodalmi pálya vonatkozásában. „A versírás éppenséggel semmiféle nehézséget sem okoz, és pihenésül szoktam szórakozni vele” – írta például 1924. január 3-án (Benedek Elek irodalmi levelezése 1921–1929. I. 204.)

Valóban szatmári iskolai évei alatt rendszeresen írt, szórakozásból és alkalmakra. Ennek kéziratok emlékei még fellelhetőek. Egy ilyen zsenigéjét, Az Igazgató Úr nevenapjára címűt, amelynek címzettje a későbbi vértanúhalált halt Scheffler János szatmári püspök, akkoriban a gimnáziumnak, ahol Dsida tanult, igazgatóhelyettese Bura László közölte. (Dsida Jenő ismeretlen zsenigéje. Keresztény Szó 1995. december, 18–19. Dsida saját bevallása szerint ilyen egy negyedóra alatt képes volt megírni. Benedek Elek irodalmi levelezése 1921–1929. I. 204.)

Kétségtelen, hogy az iskolás Dsida tehetségét Benedek Elek ápolta, s a Cimborában való közléssel biztatta az ifjút. 1923-tól, Dsida 16 éves korától 1927-ig, a költő húszéves koráig jelentek meg versei, műfordításai Elek apó lapjában. Közben 1925-ben már elkezdte egyetemi tanulmányait Kolozsváron. De hogy a versírás valóban szórakozás, kikapcsolódás volt számára, mi sem bizonyítja jobban, mint éppen elkezdett egyetemi tanulmányainak iránya: nem bölcsészként, hanem a jogi karon indult ugyanis.

Időközben a katolikusok körében is elindult egy ifjúsági lap: a Jóbarát. Szerkesztői, a kolozsvári piarista főgimnázium tanárai P. Olasz Péter szatmári Új Nemzedék című szünidei füzetek folytatásának szánták, immár az iskolai év idejére. Olasz Péter jezsuita szerzetes volt Szatmáron, nemcsak a hitét, vallását rendszeresen gyakorló Dsida, hanem egész családja ismerte, kapcsolatban állt vele. A nagyváradi születésű szerzetespap korának ismert, nagyhatású szónoka, nevelője volt, kifejezetten azért tért haza Romániába – rendfőnöke kívánságára –, hogy az ifjúság nevelésével foglalkozzék. (Olasz Péterről Osvát Kálmán Erdélyi lexikona is megemlékezik – ennek a katolikus egyházra vonatkozó adatait összegyűjteni segített –, a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon-4. kötetében életrajzi adatai megtalálhatóak.)

A Dsida családdal való közeli kapcsolatát bizonyítja, hogy az általa, a neve alatt kiadott A mai férfi életútja című tanulmánygyűjtemény (Szatmárnémeti 1926) fejezeteiből kettő a költő édesapjának, Dsida Aladárnak az írása. (Ld. erről: Lisztóczy idézett

művét, a Dsida Aladár hitbuzgalmi írásai című tanulmányt).

Marosi Ildikó azt is megfogalmazta: a jezsuita lelki gyermekének tekintette Dsida Jenőt. (Dsida Jenő, Séta egy csodálatos szigeten. Sajtó alá rendezte és a bevezetőt írta Marosi Ildikó. Bukarest 1992. 524. l.)

Pakocs Károly katolikus pap, költő, ez idő tájt szatmári püspöki titkár is emlékezett Olasz páternek a diákifjúságra gyakorolt hatásra, s hogy Dsida Jenő Mária-tiszteletét is a jezsuita Mária-kongregációs beszédei, tevékenysége formálták. (Tükör előtt. In memoriam Dsida Jenő. Szerk. Pomogáts Béla. Bp. 1998. 30. Olasz Péter szerkesztésében jelent meg A Mária-kongregáció kézikönyve Kolozsvárott 1925-ben.)

Mindennek ismeretében nem meglepő, hogy bár Dsida Jenő már elsőéves egyetemista, amikor a Jóbarát elindul, de szatmári lelki irányítója is szerkesztője az új katolikus ifjúsági lapnak, így a fiatal joghallgató már az első számba verset ad. Ahhoz is hozzájárul, hogy a Fiala rügyek rovat az ő írásával induljon. A szerkesztők ezt azzal honorálják, hogy jelzik: az iskolás diákifjúság szárnypróbálgatásainak közlésére szolgáló rovat kereteiből kinőtt tehetségről van szó, akinek művét mintául és biztatásul adják közre. (Jóbarát 1925. október 15., 1. szám, 18. Fakadó rügyek rovat. A vers alatt ez áll: az Új nemzedék egyik „melegszívű” poétája, már nem itt a helye, de „meg fogják engedni, hogy az utánuk következők buzdítására most az egyszerű ide tegyük a versüket”.)

Jéghegyet építek

A világ csábításának írom

Ezt a szikrázó, havas világot
soha, de soha el nem éred,
ahol én hegyet hordok össze
jégből és hóból, vakfehéret.

Azt akarom, hogy a kelő Nap
isteni, szúzi csodát lásson,
s ha minden démon rámesküdnék:
hideg marad a kézfogásom.

A jó Isten a jégvirágok
szirmai ide szórva adja
és így lakom a fehér várban
én, a jégvilágok jéglovagja.

De ha gonoszul érzem olykor,
hogy az élet így hideg, árva,
s hogy a jégcsücsből Vezúv készül.
s a hóból izzó, vörös láva, –

imádkozom a bús miserét,
írgalmat esdve felrivalgok
és jégvilágom jégvárában
megkondulnak a jéggarangok.

A második vers a decemberi lapszámban három alcímmel jelenik meg, s az ünnep köszöntésére szolgál. (Karácsonyi hangulatok. Jóbarát 1925. december 15. 3. szám, 53.)

Útban

Csodálkozol:
Te balga kisfiú,
ma oly vígnak látszol!
...Csillagsugáros, betlehemi éjben
hívogat máma engem is a jászol.

Megyek! Megyek!
Az ajkam úgy dalol,
míg csörgős szánkóm megáll valahol,
s letérdelve a kis Jézus előtt
átnyújtom neki igaz ajándékul
ezt a kis tépett, száradó fenyőt.

A kis Jézus beszél

Én szeretem a sápadt arcot is,
és szeretem a könnyes szemet is,
cirógatom a mellre bágyadt főt:

Akinek nincsen tette kész,
merész,
lükető, harcos, piros orgonája,
az hozzon egy kis álmodó gallyat,
sóhajtva-síró imádság-fenyőt,
s az én kezem megáldja...

Hazafelé

A gyertyák elalusznak,
a távolodó kórus
altató, bűvös, simogató mákony...

Repül a szánkó,
csörgős csengője csilingeli csendben:
Édes Karácsony!...
Tündér-Karácsony!...
Boldog Karácsony!...

Már a következő lapszámban ismét jelen van a tehetséges fiatal költő, e vershez tartozó szerkesztői megjegyzésből pedig az is kiderül: Dsida nemcsak verseivel támogatta az új kezdeményezést, a katolikus ifjúság számára készülő újságot, hanem ennél jóval többel: személyes jelenlétével a Jóbarát népszerűsítésére szervezett nyilvános alkalmakkor. (Diáki-mádság. Jóbarát 1926. január 15. 4. szám, 79. Alatta: Szerző felolvasta a Jó Barát 1925. november 15-én rendezett műsoros délutánján.)

Idegen szavak bábel-zavarából
félrevonulva, ím, lelket cserélek
s kezemet szépen összekulcsolom –
Te még megértesz, ugye, Istenem,
akkor is, hogyha – csendesen beszélek?

Künt sáros, hullott, őszi levelek.
Csupasz fák ólmos, felhős ég alatt.
Lomha köd fojtja a melódiákat,
és csak én vagyok egyedül merész,
akiből most is imádság fakad.

Angyal, olaj-tempera, karton

Engedd, Uram, hogy két karom kitarjam
s szívem igya fel mind-mind az esőt,
és tönkreszikkadt, szomjas talajából
csiráztassál ki valami szent álmot,
szépet, boldogot, nagyot, jólesőt.

Acélozzad meg két karomnak izmát,
hogy szebb jövődöm piros hajnalán
nagyon erősen megöleljelek
s kebleden sírjam le a múlt bűnét,
Utolsó Védóm, istenem, Atyám!

Hadd bontsam ki majd selymes lobogómat,
s míg sziporkázó, víg tavasz ragyog,
csordultig telve hittel, akarással, –
zenés ajakkal kiáltam az égbe:
Istenem, olyan fiatal vagyok!

A versek figyelmes olvasása nyilvánvalóvá teszi: míg az első két közlés afféle diákpróbálkozás, talán a már jelzett, negyedóra alatt, szórakozásból készült gyakorlat, ez utóbbi több, más alkalmi verselgetésnél, a formálódó, költői súlyban és erőben gyarapodó, témáit és hangszínét egyre jobban megtaláló későbbi művész munkája. Címe szerényen jelzi fiatal korát, diákvoltát, tartalma pedig a helykeresést: ez a Jóbarát műsoros délutánján bizonyly jól hatott a hallgatóság körében, mind a tanárok, mind az iskolás diákok számára mond, üzen valamit. Előbbieket megerősítheti egyrészt abban, mit és hogyan gondolnak, várnak a fiatalok, másrészt hivatásuk gyakorlásának irányában, annak helyességében: hiszen az értékre nevelés láthatóan sikerrel járt egy a társai elé kiálló fiatalember esetében. A diákhallgatók valószínűleg magukra ismertek útkereső töprengéseikben és elszántságukban. Kétségtelenül abban is megerősödhetnek, amire akkoriban (is) törekedtet a kolozsvári piarista iskola: az önképzőkori tevékenység hasznos voltában. Az iskola évről évre kiadott értesítői sok más adat mellett mindig megörökítették a Pázmány Péter nevét viselő önképzőkör tevékenységét, ahol verseket, tanulmányokat, novellákat olvas-

tak fel a diákok, saját műveket, próbálkozásokat nagyrészt, az önképzőkör jegyzőkönyveiben pedig bőséges feljegyzés található nemcsak az elhangzott mű címéről, a felolvasóról, de minden egyes mű bírálatáról is. Komoly, érvekkel alátámasztott kritikák, olykor parázs viták hangzottak el e keretek közt.

Költőnk következő közlése alkalmi vers, szomorú apropója egy szatmári diák halála. Dsida, aki maga is gyerekkorától betegségével küzd, s annak tudatában él, hogy a kór, amely őt fenyegeti, nem fogja túl sok ideig élni hagyni, kétségtelenül megrendült a fiatalember halálhírére. Az érzések egész skálája fogalmazódik meg e versében, s talán ezek az érzések hozzák azokat a gondolatokat, amelyek itt megszólalnak, s amelyek előlegezik az élet és halál kérdéseivel foglalkozó későbbi verseit. Azt a Dsidát látjuk itt, aki a maga vidám kereszténységével (Láng Gusztáv nevezte így Dsida költői világgépének ezt a vonását. Ld. Dsida Jenő vidám kereszténysége. Láng Gusztáv irodalomtörténet-professzorral Tövisy Ildikó beszélget. Keresztény Szó 1999. május, 4–12.) a végső elszámolásra hittel készül, azonban ebbe belefér némi pajkos, diákos csínytevés is. Hiszen egész életművéből nyilvánvaló, hogy Isten-kepe nem az ítélő, félelmet ébresztő szakállas úr, s hozzá nem a távoli, szigorú Atya, hanem az embertestet öltött, a teremtett világ szépségeit meglátni képes Fiú áll közel. (Halott barátomnak. A vers alcímeként ez olvasható: A Jó Barát halottjának, Ruprecht Sanyi VIII o. t-nak adom utolsó kézszorítás helyett, amelyre már nem jutott idő. Jóbarát 1927. január 15. 114. A Halottaink című alkalmi rovatban. A vers végén a mű születési helyül Szatmár szerepel.)

Lilakék port a néma est ver
s az est porával szállsz magasra,
hogy utolsó vizsgádra állj –
A nagy teremben vár a Mester,

Téged, Testvér, nem féltetek:
Aki előtt te mostan állasz,

szigorúan is örök Jóság –
s te gyerek vagy, olyan gyerek!

Mégis van, Testvér, aggodalmam:
Ha véletlenül én is, én is
szóba jönnek és kérdeződné...
Meséljél neki nagyon halkán.

Mondd, hogy az esti imádságom
most is a régi, régi még,
s mindig megbánom, mikor daccal
sapkámat néha odavágom.

Mondd, hogy a régi biblia
most is itt nyüzsög a lelkemben:
Hegyi beszéd, virágvasárnap,
feltámasztott Naim fia,

a farizeus és a vámos –
... Vagy elég tán, ha annyit mondasz
susogva a Mester fülébe:

„Nagyon sápadt és nagyon álmos.”

Elkezdett jogi tanulmányait sosem fejezte be Dsida Jenő: 1927-től kenyérkereseti céllal a Pásztor-tűz szerkesztőségébe szegődik, technikai szerkesztő lesz, ezzel vége a könnyed és felelőtlen diákéveknek, elkezdődik a komoly élet. Szerkesztőségi munkája, az irodalmi életbe való bekapcsolódása nem hagy számára túl sok szabadidőt. 1928-ban saját kötete jelenik meg (Leselkedő magány), 1929-től tagja a Kemény Zsigmond Társaságnak s a marosvécsi Helikonnak, majd az Erdélyi Irodalmi Társaságnak, a Pen Club romániai magyar tagozatának titkára, a kenyérkereset gondja további feladatok vállalására készíti: a Keleti Újság belső munkatársa lesz, publicista, az Erdélyi Lapok kolozsvári tudósítója. A húszas évek végétől a diákkort a felnőtt lét kihívásai váltják fel, a munka mellett a családalapítás kérdése is – s a földi lét egésze nagyon rövidre szabott számára.

BODÓ MÁRTA

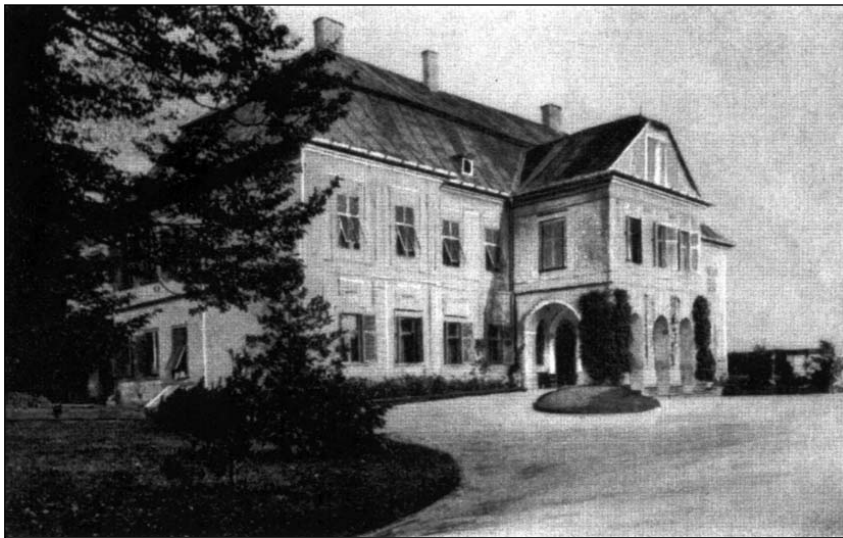
Egy lengyel hazafi a magyar szabadságharcban Meiszner József (1823–1897)

Az 1848/49-es magyar szabadságharcban számos lengyel hazafi harcolt a magyarok oldalán. Elhatározásukat a lelkes szabadságszeretet és az a meggyőződés motiválta, hogy a magyarok szabadságharcát segítve a lengyel ügyet is szolgálják. Hiszen közös volt az ellenfél: független Lengyelország ekkor nem létezett, lengyel földön Ausztria, Poroszország és a cári Oroszország osztozott. A lengyel önkéntesek között a társadalom minden rétege képviselve volt: földbirtokos nemesek, polgárok, parasztok, fiatal diákok. Sokan voltak közöttük az osztrák hadse-

regben szolgált volt katonák és katonatisztek, akik értékes harci tapasztalatokkal rendelkeztek. Legtöbben északról, a Kárpáton keresztül szöktek át Magyarországra területére. A szabadságharcban részben a magyar csapatokhoz beosztva, részben pedig, mint a lengyel légió önálló egységei vettek részt, sok bátorságról, hősies helytállásról téve tanúságot. Legendás vezéreiket minden magyar ismeri: Bem József és Dembinszky Henrik honvéd altábornagyokat, de illő ismernünk Josef Wysockinek, a lengyel légió parancsnokának nevét is. (Mell-

Meiszner József 1823–1897

A kővárhosszúfalusi Teleki-kastély

szobra a Magyar Nemzeti Múzeum kertjében látható.)

Világos után a lengyel katonák jelentős csoportja a dél felé való menekülés egyetlen biztos útját választotta: Szerbián át Törökországba, onnan Franciaországba. Sokan a Kárpátokon keresztül próbáltak visszaszökni lengyel földre, de közülük számosan osztrák vagy orosz fogságba estek. Az osztrákok kiszolgáltatták az oroszoknak azokat a lengyeleket, akik az orosz fennhatóság alatti területekről származtak. Az ő büntetésük először börtön, majd életfogytiglani szibériai száműzés és kényszermunka volt. Aki mindezt túlélte, az 1868-as amnesztiával szabadulhatott és térhetett vissza Lengyelországba.

Voltak azonban olyanok is, akik magyar földön bujdosva, a lakosság segítségére számítva próbálták elkerülni elfogatásukat. Ez néha sikerrel is járt, néha azonban nem. A börtönbe jutottak közül szabadulásuk után többen nem tértek vissza Lengyelországba, hanem Magyarországon maradván, itt alapítottak családot. Közülük egyiknek a sorsa érdekesen kapcsolódott a gróf Teleki családhoz, utódai pedig jeles kolozsvári polgárok lettek.

Ez a lengyel férfi végigküzdötte a magyar szabadságharcot, s ennek bukása után ő is menekülésre és bujdosásra kényszerült. Volt katonatársa, gróf Teleki Domokos (sz. 1825) segítségével a Telekiek Szatmár megyei birtokán talált menedéket, ahol Teleki Blanka grófnő vette pártfogásába. Ekkor már iratai is voltak: egy

harcban elesett halott osztrák katonai iratait vette magához. E papírok szerint neve Josef Meisner, és Felső-Ausztriában, Linzben született 1823. szeptember 25-én.

Gróf Teleki Blanka (1806–1862) alakja ismert a magyar történelemben. A hazai nőnevelés úttörője, a női emancipáció szószólója a szabadságharc és Kossuth lelkes híve lett, támogatója és küzdőtársa Vasvári Pálnak (1827–1849), a forradalom mártírjának. A bukás után, 1849 őszén a Szatmár megyei Pálfalván lévő családi kastélyba húzódott vissza, 1849/50 telét itt töltötte vele Lóvei Klára (1821–1897) is, Teleki Blanka pesti nőnevelő intézetének tanárnője, a grófnő későbbi rabtársa.

Teleki Blanka a forradalom számos üldözöttjét támogatta, bújtatta, pénzzel segítette. A pálfalvi kastélyban talált menedéket a Bem mellett harcolt Ócsai Ferenc (1819–1887) lapszerkesztő, a Honvéd című lap kiadója. Álnéven volt Teleki Blankánál alkalmazva, mint gazdatiszt. Ugyancsak álnéven tartózkodott itt Bereczki Máté (1824–1895), Vasvári Pál barátja és küzdőtársa, mint a grófnő írnoke. Teleki Blanka irányítása alatt a pálfalvi kastély valóságos kis forradalmi központ lett: gyűjtötték a forradalom és szabadságharc dokumentumait, az elesett hősök, a bebörtönzöttek és kivégzettek adatait, gyűjtötték és terjesztették a kormányellenes híreket, megfigyelték a nép közhangulatát, igyekeztek a forradalom szellemét ébren tartani. Mindezen adatokat eljuttatták külföldre, elsősorban Franciaor-

szágba, ahol Teleki Blanka húga, Teleki Emma (1811–1893), Auguste de Gerando (1819–1849) francia író felesége, illetve özvegye élt. Ezen az úton juttatták el az információkat a jeles francia publicistákhoz, történészekhez (J. Michelet, E. Quinet), és tartották a kapcsolatot a Franciaországban élő magyar emigráns körökkel. Foglalkoztak még forradalmi szellemű külföldi könyvek magyarra fordításával, a francia és a török nyelv tanulásával.

Ebbe a környezetbe került a fiatal lengyel Meiszner József néven, és mint kertész nyert alkalmazást Teleki Blanka öccse, Teleki Miksa gróf (1812–1872) hosszúfalusi birtokán 1849. augusztustól. Később nézeteltérés támadt a testvérek között Meiszner személye miatt, mivel Miksa meg akart szabadulni a politikailag kényelmetlen vendégtől. Teleki Blanka 1850. október 2-án öccséhez írt levelében védelmébe vette Meiszner és felajánlotta, hogy magához veszi őt. Ugyanaznap levelezési feljegyzéseiben ezt írta: „Mit tehetünk mi csekélyebbet, mi, akik nyugalomban élünk, azokért, akik vért és ezer életet adtak egy szent ügyért, mint ennek a Mocolynak – így nevezte őt – menedékeket nyújtani stb. Ha te el akarod távolítani, akkor én veszem őt magamhoz stb. Én a kompromittáltakat mindig támogatni fogom.” A Teleki Blanka elleni vádirat így folytatja: „Azután egy külön neki kijelölt szobában szállásolta el. Hogy ne legyen feltűnő, álnéven egy birtokbérletet járt ki neki, forradalmi könyveket olvastatott vele, és buzdította őt a francia nyelv megtanulására.” (Idézetek a Teleki Blanka elleni vádiratból.)

A grófnő tehát beváltotta ígéretét, maga gondoskodott Meiszner további sorsáról. A Meiszner elleni hadbírósi iratok is megemlítik a kastélyon kívül, külön neki berendezett kis szobát, ahová a grófnő egy kályhát állíttatott, és ahol vizasztalta őt, hogy segítségére lesz. Nagyon valószínű, hogy Meiszner házasságának útját is Teleki Blanka egyengette. Meiszner 1851. január 16-án a nagybányai katolikus plébánián házasságot kötött a 18 éves, református ikafalvi Dombi Rozáliával, a Telekiek szolgálatában álló Dombi Benjámint uradalmi tisztartó leányával. (Dombit később a

bírósági iratok udvarbíróként – Hofrichter – említik.)

Bármennyire is eldugott helyek voltak Erdélyben Pálfalva és Hosszúfalu, idővel az osztrák hatóságoknak feltűnt az innen folyó levelezés és a sok felbukkanó idegen. 1851. május 13-án a rendőrség házkutatást tartott Pálfalván, másnap letartóztatták Teleki Blankát, és a nagyváradi császári és királyi Hadbírószág börtönébe szállították. Lővei Klárát július 12-én Magyarországon fogták el, és Pesten került börtönbe. Letartóztatták Ócsai Ferencet is, míg Bereczki Máténak sikerült elmenekülnie. Meiszner ellen az elfogatási parancsot 1851. május 23-án adták ki, de nem jártak sikerrel: a rendőrség Meisznert nem találta meg. Vizsgálat folyt Meiszner apósa, Dombi Benjámín ellen is, de ő mindvégig szabadlábon védekezhetett.

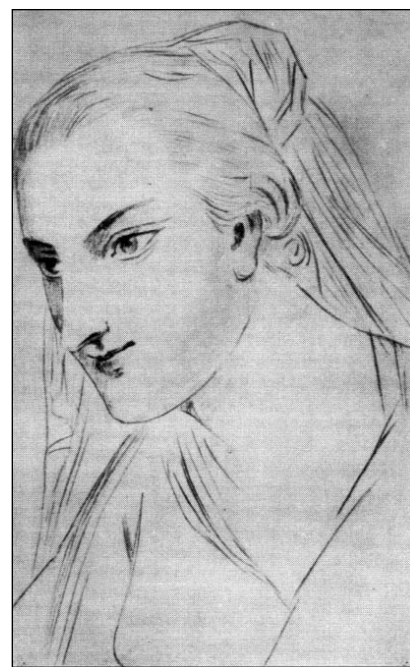
A későbbi tanúvallomások szerint Meiszner 1851 decemberében tűnt fel Berence (ma Szamosberence, Szatmár megye) környékén, ahol 1852 februárjában földbérletet váltott, s nyilván már biztonságban érezte magát. Az osztrák hatóságok azonban a somkúti alkerület kommisszáriusának (Unterbezirkskommissar), Schreibernek feljelentése alapján nyomára bukkantak és 1852. július 25-i letartóztatása után őt is a nagyváradi katonai börtönbe vitték.

A hadbírószág a Teleki Blankától elkobzott iratok alapján azzal gyanúsította Meisznert, hogy ő lengyel politikai menekült, aki a Pálfalván folyó szervezkedésben a grófnő bűntársa volt. Lengyel mivoltát Bereczki (álnéven Erdei) Máté egy levele is bizonyította, aki azt írta a grófnőnek: összebarátkozott a lengyel kertésszel, aki a német nyelvet művelt szinten beszéli. Schreiber több ízben megismételt feljelentései azonban még súlyosabb vádakokat is tartalmaztak: ezek szerint Meiszner valóban lengyel, a galíciai tartomány kolomeai körzetéből származik, aki a magyar forradalom kitörésekor, mint császári és királyi katonatiszt csapatának egy részével átállt a felkelőkhöz, és a császári és királyi csapatok ellen őrnagyként harcolt. A matematikában, a technikában és a magasabb geometriában való jártassága révén a harcokban igen hasznosnak bizonyult. Úgy tűnik, nagyon veszélyes ember, aki a Maisl és Weiss

neveken is előfordult. (Megközelítőleg szószerinti idézet a német nyelvű hadbírószági iratokból.) Mindezen vádakokat Schreiber az általa meghallgatott tanúk elbeszélésére alapozta. Az osztrák hadbírószágra várt e vádak bizonyítása, és el kell ismernünk, hogy eljárásuk igen körültekintő és lelkiismeretes volt. Az iratok áttanulmányozásán kívül tanúk tucatjait hallgatták ki, számos helyszíni nyomozást végeztek, illetve végeztettek el a helyi rendőri szervekkel mind osztrák, mind magyar területen.

A kihallgatások során Meiszner két dologra koncentrált: eltitkolni, illetve letagadni lengyel mivoltát és részvételét a magyar szabadságharcban, valamint jelentéktelennek tüntetni fel Teleki Blankával való kapcsolatát. Mindezek érdekében elképesztő mesét talált ki. Előadta, hogy ő házasságon kívüli fia egy császári és királyi katonatisztnak és egy Hausner nevű szappanfőző mester Anna nevű lányának, 1822-ben Linzben, vagy annak környékén született. Anyja mindjárt a szülész után, szüleitől félve, elhagyta Ausztriát, és Erdélyben, Nagyenyeden telepedett le.

Kilenc éves volt, mikor anyja meghalt, és 21 éves koráig a nagyenyedi kollégiumban nevelkedett és tanult. 1843-ban Nagybányára került, előbb egy mérnök segéde volt földmérési munkáknál, majd kertész egy orvosnál 1848 végéig. 1849 januárjától egészen júliusig betegen feküdt Nagybányán, orvosi kezelés alatt. (Figyelemre méltó, hogy ennek az állítólagos betegségnek az ideje pontosan egybeesik azzal az idővel, mialatt Meiszner a szabadságharcban vett részt.) 1849. augusztusban lett kertész gróf Teleki Miksa szolgálatában. 1850-ben újra betegeskedni kezdett, ekkor vette őt pártfogásába Teleki Blanka grófnő, aki Nagybányára küldte gyógyulni, és pénzzel is támogatta. Ennyi és nem több volt a grófnővel való kapcsolata, s bár tanult tőle franciául, a grófnő által adott könyveket olvasatlanul adta vissza, és annak forradalmi tevékenységéről semmit se tudott. Házasságkötésekor apósával elhitette, hogy gazdag kereskedő fia, s 1851 nyarán eltávozott, hogy anyai örökségét felvegye. Ismét figyelemre méltó, hogy ez az az időpont – 1851. május – amikor Teleki Blanka letartóztatása után

Teleki Blanka (Önarckép)

Meisznernek el kellett tűnnie. Feltehetően, hogy rövid időre átszökött Galíciába, s talán rokonait is felkereshette, mivel visszajövele után már valóban volt pénze földet bérelni és gazdálkodásba fogni, bár ebben apósa is bizonyára támogatta. Teleki Blanka feljegyzéseiben is van utalás arra 1850-ben, hogy Meiszner egy jó módú háztól (családtól?) támogatást kap. Végül – fejeződik be Meiszner vallomása – 1851. augusztus végétől 1852. február végéig ismét Nagybányán dolgozott földmérésnél, s ez után lett földbérlet Berencén.

Az osztrák rendőrség besétált a csapdába és elkezdett nyomozni Meiszner múltja után. Az eredmény tele volt ellentmondással. Linzben és környékén nem sikerült a születés körülményeit tisztázni, Nagyenyeden a megnevezett hét tanú közül őt már elhunyt, a még élő kettő semmit sem tudott Josef Meisnerről és anyjáról. A nagyenyedi kollégium anyakönyvei a szabadságharc alatt elégték, de sem a professzorok, sem senki más nem emlékezett Meisznerre. A nagybányai, a berencei és a környékbéli tanúk azonban hibátlanul „működtek”: számosan tanúsították Meiszner lakó- és munkahelyeit 1843-tól egészen elfogatásáig. Valóban megható, ahogyan magyarok és nem magyarok – köztük néhány lengyel is, akik maguk is bírósági

vizsgálat alatt álltak – egyöntetűen kiálltak Meiszner mellett, tanúsítva, hogy erdélyi illetőségű, nem lengyel, és nem vett részt a szabadságharcban. A vizsgálati jegyzőkönyv ugyan megjegyzi, hogy az alibik időpontjai nem mindig egyeznek, és nem is várható el, különösen a lengyel tanúktól, hogy terhelő vallomást tegyenek. A kihallgatott Teleki Miksa is a gyanúsított mellett szól, és a börtönben kihallgatott Teleki Blanka sem igen látszott emlékezni Meisznerre. Apósa, Dombi Benjámint azt vallotta, hogy ő semmit se tud erről az emberről, s leányát is csak azért adta hozzá, mert Meiszner teherbe ejtette. (Ez természetesen nem volt igaz, Meiszner első gyermeke 1855-ben született.)

A nyomozati hatóságokat azonban legjobban az lepte meg, hogy teljesen szokatlan módon és minden kérdés nélkül a környékbeli civil hatóságok számos olyan igazoló iratot küldtek be, amelyekben egész községek lakossága tanúsította Teleki Miksa gróf, Dombi Benjámint és Meiszner József kifogástalan magatartását a forradalom és szabadságharc alatt és után. Mindez azt a gyanút kellette – a vizsgálati jegyzőkönyv szerint –, hogy a Meiszner mellett kedvező tanúvallomások előkészítettek voltak, hogy Meiszner a fogságból titkos utakon maga toborzott mentő tanúkat. Nagyon valószínű, hogy így is volt.

Teleki Blanka grófnő ügyét már 1851 végén Nagyváradról áttették Pestre, s összekapcsolták a Lóvei Klára ellen folyó vizsgálattal. Itt raboskodtak mindketten a hírhedt pesti Újépületben, és ide szállították 1853. április 10-én Meiszner Józsefet is. Teleki Blanka és Lóvei Klára ügyében már 1853. június 30-án megszületett az ítélet (10, illetve 5 évi várfogság), míg a Meiszner elleni vizsgálat még közel egy évig tartott. A nyomozás valóban széleskörű volt: az osztrák rendőrség nyilvántartásaiban végigkutatatták nemcsak a Meiszner nevet, hanem az állítólagos árneveket is (Mails, Weiss). Weiss néven kettőt is találtak, akik részt vettek a szabadságharcban, de a vádlottal való azonosságot semmi sem bizonyította. Meiszner nevű ember ellen a rendőrségi nyilvántartásokban semmiféle terhelő adat nem merült fel. Végül a Schreiber komisszárius

által beterjesztett vádak sem nyertek bizonyítást: valamennyi kőszahírnek, hallomásból származó értesülésnek bizonyult.

A vizsgálati jegyzőkönyv ezen a ponton bizonytalanná válik. Kétségtől igen fontos és meglehetősen gyanús oka lehet annak – olvasható a jegyzőkönyvben –, hogy valaki származását és egész életét 21 éves koráig eltitkolja, mivel elképzelhetetlen, hogy nagyenyedi éveinek semmi nyoma nem maradt. Ugyanakkor feltűnő, hogy valaki, aki magyar iskolába járt, magyar környezetben élt és vallomása szerint anyanyelve a német, a magyart csak rosszul, a németet pedig csak törve beszéli, a lengyelekre jellemző akcentussal.

A vizsgálati jegyzőkönyv írója végül az alábbi következtetésre jutott: *„Bár ezen körülmények a gyanúsított politikai veszélyességére utalnak, nem képeznek ellene politikai vádat, mert túl általánosak és bizonytalanok ahhoz, hogy egy jogi eljárásban egy meghatározott bűnösség bizonyítására szolgáljanak, ezért a magyarországi-erdélyi hadbíróóság 1849. június 2-i rendelkezésének 13. cikkelyeire való hivatkozással javasolom Josef Meiszner ellen, feltételezett császári és királyi tisztként a magyar forradalomban és a későbbi forradalmi mozgalmakban való részvétele vádjával folytatott vizsgálat bizonyítékok hiányában való megszüntetését.”*

Ezen javaslat alapján egyhangú határozat született: a Josef Meiszner ellen felhozott vádak elejtendők. (Pest, 1854. március 18.)

Az osztrák katonai bíróság ítélete több mint figyelemre méltó. Adva van egy ember, aki nyilvánvalóan hazudik, aki nem lehet sem német, sem magyar, akinek mentő tanúi kétségtől részrehajlók és szervezettek, s akinek politikai veszélyessége valószínűsíthető, ez az ember nem ítéltető el, mert a vádak túl általánosak és bizonytalanok ahhoz, hogy egy jogi eljárás alapjául szolgáljanak. Kellő bizonyíték hiányában a vádlott felmentendő – ez nem egy megtorló államhatalom, hanem egy jogállam ítélete. Nem kétséges, hogy a szabadságharc leverése után bevezetett osztrák önkényuralom diktatórikus módszereket alkalmazott, és számos, igen szigorú megtorló intézkedést és ítéletet hozott – voltak azonban kivételek is, amint ezt Josef Meiszner esete bizonyítja. Az apósa, Dombi Benjámint ellen folytatott

eljárást – ugyancsak bizonyítékok hiányában – 1854. szeptember 19-én szüntették meg.

De hát valójában ki volt ez az ember, aki 1854 márciusában kiszabadult a fogságból? Eredeti lengyel nevről írásos bizonyíték nem maradt fenn. Az utódok emlékezete csak szóban őrizte meg nevét, s utóbb így jegyezték le: Dzseviszki, nyilván kiejtés és magyar helyesírás szerint. Ezt a nevet Jan Drzewiecki dzsidás hadnagy nevével sikerült azonosítani Kovács István történésznek a Magyarországon harcolt lengyelekről írt könyvei alapján. Az itt talált adatok szerint Jan Drzewiecki először a lengyel Rembowski őrnagy vadászrezredében szolgált, mely 1848. december – 1849. január táján szerveződött Munkács, Ungvár és Eperjes körzetében. Ennek az egységnek szabadcsapat jellege volt, s a magyar hadvezetésnek később számos problémája támadt Rembowski-val, így például a hadi pénztárból felvett pénzek elszámolása tárgyában. Itt találkozunk Jan Drzewiecki nevével, aki egy feljegyzés szerint több tisztársával együtt kifizetetlen zsoldját kéri az Országos Honvédelmi Bizottmánytól (80 forintot). Drzewiecki később elhagyta Rembowski egységét, s a lengyel légió 2. zászlóaljában szolgált, mint százados. Századosi rangját Mészáros Lázár ideiglenes hadügyminiszter Debrecenben, 1849. május 2-án kelt rendeletével erősítette meg, visszamenőlegesen január 23-i hatállyal. (Megjelent a kormány hivatalos lapjában, Közlöny, 1849. május 4. 96. sz. A keresztnév Jan helyett Jánosként szerepel.)

Az 1849-es tavaszi hadjárat idején a lengyel légiót újjászervezték, Jan Drzewiecki egységét Hajdúnánás körzetében. A családban fennmaradt emlékezet szerint Drzewiecki a lovasságnál szolgált, s egyszer meg is sebesült, valószínűleg Szolnoknál. Ha ez igaz, akkor ez a nevezetes szolnoki csata lehetett 1849. március 5-én, ahol a lengyel lovasok különösen kitüntették magukat. Kovács István feltételezi, hogy Jan Drzewiecki százados később átkerült az erdélyi lengyel légió gyalogságához. Ez annál is valószínűbb, mivel Drzewiecki a harcok végén Erdély északi része felé menekült.

Jan Drzewiecki azonosítását nehezíti az a körülmény, misze-

A Meisner József által faragott ébenfa karkötő (Nagyvárad, 1852)

rint egy Jan Drzewiecki nevű dzsidás hadnagy szerepel a Törökországba menekült lengyel tisztek névjegyzékében. Ez lehet egyszerű tévedés, de az is elképzelhető, hogy két azonos nevű lengyel tisztről van szó. A család által megőrzött lengyel név azonban bizonyíték arra, hogy Josef Meisner eredeti neve Drzewiecki volt, és részt vett a szabadságharcban. Nagyvárad fogságából tárgyi bizonyíték az a fekete ébenfa karkötő, amelyet a fogoly faragott, s amelyet a család ma is ereklyeként őriz. A karkötő felső lapján az EMLÉK szó áll, oldalsó részein ez olvasható: „Rózámnak a börtönből. N. Várad 1852.” (A karkötő kötő része állítólag a fogoly hajából, vagy szakállából készült, de ez nem maradt fenn.)

Meisner József – nevét a továbbiakban már magyaros formában használta – életéről kevés konkrét adat maradt fenn. A Teleki család szolgálatában gazdasztiztóból jószágigazgató lett, de más erdélyi arisztokrata családok (többek között a báró Huszár és Bornemisza családok) pénzügyi és gazdasági ügyeit intézte. Sikeresen hozta rendbe az eladósodott Afrika-kutató, gróf Teleki Samu pénzügyeit. Ő maga is gazdálkodott: földet vett bérbe Szászrégen mellett, Abafáján, egy időben itt is élt családjával. Jómódúak voltak, az 1870-es években Meisner Józsefnek már nagy háza volt Kolozsváron, a Monostori úton.

Az erdélyi magyar társadalom tehát befogadta az egykori lengyel szabadságharcost. Fia, ifj. Meisner József 1939-ben írt levelében így emlékezett apjára: „Köztisztelőben álló ember volt szegény öre-

gem, az bizonyos, jó emberei, úgyszólván barátai voltak az összes erdélyi mágnások.” A jó barátok között név szerint is említi berencei Kovács Bencét, Szatmár és Bereg megyei tekintélyes földbirtokos család tagját. A kolozsvári Meisner házban gyakran volt vendég Brassai Sámuel, a neves erdélyi polihisztor is.

A családi hagyomány szerint Meisner József művelt ember volt, németül és franciául is beszélt. Nincs adat arra vonatkozólag, hogy Meisner József tartott-e valaha kapcsolatot lengyelországi rokonaival. Katolikus vallását megőrizte, fia tanúsága szerint élete végéig egy kis fekete keresztet hordott a nyakában. Első gyermekét még katolikusnak kereszteltette, a többiek már reformátusok lettek. A róla fennmaradt egyetlen fénykép határozott tekintetű, szép, szabályos férfarcot mutat. Hetvenkét éves korában, házasságának 46. évében hunyt el Kolozsváron 1897. augusztus 30-án. Felesége 1903-ban halt meg.

Meisner Józsefnek öt gyermeke volt, két fiú és három leány (Sándor, Mária, Róza, József és Anna, utóbbi fiatalon hunyt el). Gyermekeit gondosan nevelte: a fiúkat a kolozsvári református kollégiumban, a leányokat otthon. Leányai, Mari és Róza mellett egy időben két alkalmazottja is volt: a házitanító Dabóczy János marosvásárhelyi polgár, aki 1848-ban forradalmi kiáltványt intézett a város lakosságához, később az ottani református egyház tanácsosa lett, valamint német, később francia nyelvmester. A zenetanárt, évi 1000 forint fizetéssel közösen tartotta a báró Huszár csa-

láddal. Leányai taníttatásához hasznos tanácsokat kapott jó barátjától Sámi László (1817–1881) kolozsvári kollégiumi tanártól. Egy 1874-ből fennmaradt levél tanúsága szerint Sámi László három könyvet küldött a tizenéves leányok tanulmányaihoz: kettő az emberre vonatkozó ismereteket foglalta össze, a harmadik a csillagászatról szólt: „Les merveilles célestes”. Jellemző, hogy mindhárom mű szerzője francia volt. Sámi László továbbra is figyelemmel kísérte a leányok nevelését és az egyik, a kis Mari különösen a szívéhez nőtt. Az 1878-as évben számtalan levelet intézett hozzá, tele francia nyelvű Victor Hugótól és Lamartine-től származó idézetekkel, ami azt bizonyítja, hogy a 18 éves Mari már jól tudott franciául. Megható az a gyöngéd hang, ahogyan a 61 éves férfi a fiatal leányhoz szól, s hogy az érzelmi kapcsolat kölcsönös volt, bizonyítja, hogy a leveleket a címzett egy kis összefűzött csomagban őrizte. (Ma is megvannak.)

Meisner József idősebb fia, Sándor (1855–1910) Zürichben a műegyetemen tanult, majd Erdélybe hazatérve apjának segített a számtalan gazdasági-pénzügyi megbízás ellátásában. Nőtlen volt, utód nélkül halt meg. Másik fia, József (meghalt 1940-ben) az óvári gazdasági akadémia elvégzése után gazdálkodó lett Erdélyben, előbb, mint főbérelő, később, mint kisbirtokos építette ki mintagazdaságát Monó község mellett. A család katonai hagyományát mindkét fiú folytatta: mint önkéntesek a lovasságnál szolgáltak és tartalékos huszárhadnagyk voltak. Az ifjabb József is utód nélkül hunyt el. Meisner József idősebb leánya, a Sámi Lászlóval levelezett Meisner Mária (1860–1935) révén lett olyan család őse, mely számon tartotta őt, és őrizte a lengyel származás emlékét. Meisner Mária 1883-ban ment férjhez Schilling Lajos (1854–1921) kolozsvári egyetemi tanárhoz. A Schilling-család ekkor már tekintélyes polgárcsalád volt Kolozsváron, házuk a Monostori úton volt, szemben a Meisner-házzal. A Schilling-ősök Svájcából vándoroltak be Erdélybe a 18. század közepén, eredeti nevük Schelling volt. Meisner József kisebbik leánya, Róza, egy kolozsvári bíró felesége lett.

Schilling Lajos fia, Schilling

Gábor (1887–1957), a szegedi egyetem tanára, majd a pedagógiai főiskola igazgatója (e tanulmány írójának édesapja) az 1930-as évek végén kezdett lengyel nagyapja után kutatni. Származásának igazolására az akkori körülmények is kényszerítették. Schilling Gábor az első világháború végén, négy éves frontszolgálat után századosként szerelt le, és mint tartalékos tisztnek, 1939-ben be kellett mutatnia négy nagyszülője keresztlevét, hogy keresztény származását igazolja. (Tiszti rangját csak ebben az esetben tarthatta meg.) Schilling Gábor csak három nagyszülő keresztlevét tudta bemutatni, mivel lengyelországi kutatásai Meiszner József eredetére vonatkozólag nem jártak sikerrel. A szegedi katonai parancsnokság utasítására ekkor a linzi katolikus egyházi hatóságokhoz fordult Meiszner József adataival. Ausztriából két héten

belül megjött a válasz: a linzi Szent Máttyás plébánia hivatala (Pfarramt St. Matthias Linz a/D) 1940. június 13-án kiállította a keresztlevét másolatát: Josef Georg Meissner, született Linz, 1823. szeptember 25-én, apja Johann Meissner, vámhivatalnok, anyja Anna Tremamundi, egy főhadnagy leánya és brünni származású. A kölcsönvett, és egy életen át használt és továbbörökített név tehát valóságos személyt takart, Jan Drzewiecki egy valóban élt osztrák katona iratait használta fel.

A katonai parancsnokság a keresztlevelet elfogadta, de Schilling Gábor a maga részéről úgy érezte, hogy ezzel a dolog nincs elintézve. Nem akarta a hamis adatokat igazként elismerni és nem akarta az osztrák származást vállalni. Ezért egy közjegyző által hitelesített iratban leírta mindazt, amit lengyel nagyapjáról a család akkor tudott, kijelentve, hogy az

ausztriai Josef Meissner nem az ő nagyapja, a keresztlevét egy Josef Meissner nevű osztráké, akihez a családnak semmi köze nincsen. Az írás dátuma 1944. április 26., a közjegyzői hitelesítése május 4. Döbbenetes dátumuk: alig néhány hete, hogy a német csapatok Hitler parancsára megszállták Magyarországot. Más talán örült volna a bizonyítást nyert osztrák származásnak, apám mégis az osztrákok ellen harcoló, magyarrá vált lengyel hős mellett tett hitet.

Kötelességemnek éreztem, hogy lengyel dédapám után a kutatást tovább folytassam, és mindezt közreadjam. Az erdélyi levéltárak még bizonyára több adatot is őriznek Meiszner Józsefről – talán egyszer azok is előkerülnek.

SOMKÚTI GABRIELLA

Gondolatok egy Kós-levél kapcsán

Ha az írásom olvasói valamilyen szokványos, a szakmai követelményeknek megfelelően megírt, azoknak eleget tevő forrásközlést várnak, csalódnunk kell. Nem is a jogutód(ok) engedélyének hiánya, vagy a levél tulajdonosának jóleső önzése akadályozza/hátráltatja az irodalomtörténet szintjére emelhető folyamatot. Egy új, eddig – legalább is előttem – ismeretlen jelenségre szeretném felhívni a közfigyelmet.

Évtizedek óta kutatom, gyűjtöm, s alkalmasint adom közre az erdélyi magyarság 20. századi történetének egyik legjelentősebb, legmeghatározóbb kultúrmunkása, Kós Károly levelezését. Az írásbeli diskurzusok közreadásának oly nagy jelentőséget tulajdonítva azt gondolom, hogy az 1989-es újabb sorsfordító változás után újraéledő Erdélyi Múzeum-Egyesület egyik nagy ívű tudományos elképzelése, az erdélyi magyarság legújabb kori történetének megírása sem nélkülözheti azt az adalékanyagot, mely a korszak olyan kiemelkedő személyiségeinek levelezésében fellelhető, mint amilyen Kós Károly is volt.

Ismertetett célokat, a levélközléseket több tényszerű is hátráltatta eddig: a levelek címzettje vagy leszármazottja, illetve hagyatékának gondozója akarta először megjelentetni azokat. Némelyik megjelen(t)ésére – megfelelő áhítattal – már évtizedes jubileumot ülve várakozunk. Még cifrább a helyzet akkor, ha a levél címzettjétől, annak leszármazottjától olyanok szerzik meg, akik egy jó üzlet, vagyis a befektetésükhöz képest tetemes haszon – magas profit – érdekében Magyarországot valamelyik egyre di-

vatosabb és kifizetődőbb aukciójára adják be a jobb sorsra érdemes, jellegzetes kézírással telerótt papírlapokat. Ebbe a folyamatba nem lehet beleszólni, sem beleavatkozni, mindenki saját jogán el tudja dönteni, mihez kezd egy birtokába jutott Kós-levéllel. Az bizonyosnak látszik, hogy a válasz meghozatalában lelkiismereti kérdések nemigen játszanak szerepet. De nem is moralizálni akarok, csupán azért lázadok, mert az aukciós katalógusban való megjelenés után legfennebb csak sóhajtozni lehet, vajon hova kerül, hova jut a katalógusban valamilyen sorzámmal megjelölt kéziratnak minősített levél. Legjobb esetben valamelyik közgyűjteménybe – mondhatná naiv reménykedéssel a nyers valószínűséget, a mai viszonyokat nem egészen ismerő romantikus, álmodozó filozof. A legteljesebb anonimitásban maradó új tulajdonosok kilétét úgysem lehet kideríteni, ha ritka esetekben mégis megtörténhet, akkor sem kockáztatja meg a befektető, hogy befektetése tárgya a közreadással veszítsen értékéből. A közöletlen, ismeretlen kéziratnak – így a leveleknek is – magasabb az értéke, hasonlatosan a még fel nem vágott, eddig senki által nem olvasott könyvekéhez. Akkor mégis csak inkább a közgyűjtemény – mondhatnók. Ott eddig csak az a veszély fenyegetett, hogy a közgyűjtemény fizetett közalkalmazottja – vélt elsőbbsége jogán – támasztott igényt a közreadás kizárólagosságára. Ezen a területen is új helyzet állott elő. A közgyűjteménybe jutott kéziratok – levelek – helyzete alapvető változás elé néz(het).

2006. október 15-én az egyik budai antikvárium aukciós katalógusában ismét feltűnt egy Kós-

levél. Jelentőségét címzettje, megírásának időpontja és tartalma is növeli. A kétoldalas levél Sztánán, 1940. október 28-án kelt és „Igen tisztelt Barátom!” megszólítással Czako Elemérnek íródott. Az aukciós katalógus igencsak szűkszava ismertetése szerint „Köszöni a meghívást a bélyegpályázatra, de részt venni nem tud rajta.” Czako Elemér (1876–1945) könyvkiadó, iparművészeti szakíró, az Iparművészeti Iskola igazgatója volt. Talán legismertebb munkája – Györgyi Kálmánnal együttesen megvalósított – A magyaros ízlés (Bp. 1930) c. albuma. A levél témája meglehetősen izgalmas, Észak-Erdély jogi státusának megváltozása után kiírt bélyegpályázat. Sajnálhatjuk, hogy Kós Károly nem tudott részt venni rajta, nemcsak iparművészeti értéke lenne az akkor és általa elkészített bélyegtervnek. A szájhagyomány szerint pedig volt benne „gyakorlata”, 1919-ben állítólag megtervezte volt a létrehozandó Kalotaszegi Köztársaság lobogója mellett leendő postabélyegét is. A filatéliában jártas Czako Elemér – akinek szakértelmét A bélyeggyűjtés értelme (Bp. 1941) c. könyve bizonyítja – számon tartotta az elismert grafikus Kós Károlyt és felkérte a pályázaton való részvételre.

A levél tartalmánál is nagyobb szenzációnak számíthat, hogy Kós Károly írásbeli diskurzusának újonnan felbukkant részlete egykoron közgyűjteményben őrzött anyag volt. Jól olvasható az Országos Levéltár P szekció bélyegzője, mely egykori őrzési helyére, a budai várban székelő Magyar Országos Levéltár egyik gyűjteményrészére utal. Az OL kissé elmosódott pecsétjén átlós formában egy újabb bélyegzés lenyomata virít: Törölve. Az eljárással kapcsolatosan felmerülő kérdésekre valószínűleg nem igazán lehet megfelelő, elfogadható választ, válaszokat adni. Kérdésem csak szónoki marad, hogyan álljunk a továbbiakban olyan közgyűjteményekhez, ahol az ilyen jellegű levele(ke)t csak az állományból való törlésre tartják alkalmasnak. S még

örülhetünk annak, hogy nem került papírmalomba, az újsütetű üzleti lehetőség okán nem semmisítődött meg, elkezdte mindenkori kereskedelmi értékének megfelelően a vándorlását.

Az alapkérdés változatlanul izgatott, vajon miért nem vett részt Kós Károly a pályázaton. Ennek az volt az oka – írta levelében – „hogyan az események következtében nap-nap után olyan előre nem látható dolgaim akadtak, melyek miatt nem mertem azt tenni”. A továbbiakban olyan veretes, tőle megszokott, természetesnek számító mondatokat olvashatunk, melyeket nem nélkülözhetnének a munkásságát értékelő tanulmányokból: „És a napról-napra ismétlődő tárgyalásokból, ankétokból, eligazításokból, megnyugtatókban, helyrehozásoktól, sőt ünnepélyekből nem vonhattam ki magamat, mert az Erdélyi sors parancsából én itt 22 esztendeig nemcsak a magam munkáját végeztem, de kötelességem volt vállalnom minden közmunkából a reám jutó részt...”

Amikor ezeket a sorokat írom, még nem zajlott le az aukció, nem tudom – és nem is fogom megtudni, – ki fogja megvásárolni a levelet, bár az Országos Széchényi Könyvtárnak elővételi joga van, de azt is tudjuk, hogy anyagi lehetőségei meglehetősen korlátozott módon állnak rendelkezésére. Én – és a levél jövőbeli közreadása után más is – mindenesetre nyertesnek érezhetem magam, mert a boltvezető jóindulatából megkaphattam a Kós-levél másolatát. Ilyen kockázatra nem építhet a tudományos kutatás, hacsak nem szerelnék minden Kós-levél – és egyéb kallódó erdélyi forrásanyag – mellé egy műholdas nyomkövetőt. Vagy – és ez lenne az olcsóbb, egyszerűbb és természetesebb – megoldás: nem változik meg gyökeresen identitástudatunk levéltári forrásokban rejtekező részének társadalmi megítélése és védelme.

SAS PÉTER

Az utolsó vacsora

Jézus alakjának szimbolikája

Az utolsó vacsora a keresztény vallásban Jézus és apostolai utolsó közös vacsorája. A Biblia szerint Jézus ezen a vacsorán mondta a kenyérré és borra, hogy az ő teste és vére; a misék során a mai napig utalnak erre. A korai keresztények az utolsó vacsora emlékére rendezték az agapékat (szeretet-vacsora). Az utolsó vacsora történetét a római katolikus egyházi mise az eucharisztikus imádság keretében meséli el.

Ez a tematika évszázadok óta minden művészeti ágban jelen van, visszatérő motívumnak tekinthető.

Jelen írásomban két alkotás segítségével szeretném megvizsgálni ezt a motívumot, különös figyelmet fordítva az érintett művek Jézus-alakjaira. Ez a munka nem egy vallástörténeti, vagy liturgikus tanulmány kíván lenni, sokkal inkább művészettörténeti szemmel kívánja vizsgálni az említett keresztény szimbólumot. Különösképpen arra kíváncsi, hogy ez a szimbólum az adott korokban mit jelenthetett, hogyan ábrázolták azt a szerzők. Ezzel együtt jár annak a kérdésnek is a megválaszolása, hogy a két, műfajilag nagyon eltérő művészeti ág milyen formában eleveníti meg központi alakjaként a Messi-

ást, és ennek a szimbólumnak milyen jelentéseket tulajdonít, milyen értelmezést próbál a befogadónak sugallni. Annak ellenére, hogy a két művészeti ág (festészet és zene) eltérő eszközökkel fejezi ki, és közli az értelmezővel ugyanazt a szimbólumot, mindkettőben központi helyet foglal el Jézus alakja. A festészeti alkotások koronként eltérő kifejezési módokban közelítenek ehhez az állandó motívumhoz. Az általam vizsgált képen (Leonardo Da Vinci: Az utolsó vacsora) Jézus központi alakja köré szerveződnek a tanítványok, elhelyezkedésük, testtartásuk nyugtalanságot, döbbenetet sugall. Leonardónak a térbeli ábrázolással nagyszerűen sikerül kiszélesítenie a kép és ezáltal a befogadó horizontját is, úgy hogy közben mindvégig éreztesse a központi alak elsődlegességét, erősítve így annak szimbólumértékét.

Minden mozgalmal a képen, kivéve a központi alakot, aki teljes nyugalmat, beletörődést és alázatot közvetít a befogadó felé, jelezve ezzel áldozatkészességét. A Leonardo Da Vinci által megfestett Jézusalak megfelelően igazodik a korabeli befogadók elvárás-horizontjához. Az első, amit ki kell emelnünk ennek a képeknek a vizsgálatakor az az, hogy Jézus alakja tökéletesen hű a reneszánsz emberképhez. Az ezt megelőző korok – legfőképp a középkori ikonfestészet – szokásaitól eltérően itt már nem láthatunk színes glóriát a feje felett, és az alak is többdimenziós,

megszűnik a síkábrázolás. Mindezek ellenére Da Vinci meg tudja teremteni azt a szoros kontaktust a kép és befogadója között, ami élménnyé teszi annak olvasását. Az egyik legfontosabb elem a már említett mozgalmasság és nyugalom közötti szembetűnő ellentét. A tanítványok döbbenete, amikor megtudják, hogy egy közülük a halálba küldi szeretett mesterüket, mindegyikük arcára kiül, és ez szinte sokkolja az értelmezőt is. A másik elem, ami nem engedi a nézőt elszakadni a képtől, az a hihetetlen nyugalom és szeretet, ami a kép központi alakjáról sugárzik felé. Az előtér-háttér, fény-árny játék méginkább kihangsúlyozza Jézus központi alakját.

A festmény elkészültekor, 1498-ban, azonnal a téma legtokéletesebb megjelenítéseként kezdték méltatni. Sokan a nyugati világ főművének tekintették, nem csupán a mesteri módon felépített jelenetek miatt, hanem azért is, mert a kompozíció, a színhasználat a világítás és egyes alakok tartása és mozdulata is a bibliai szavakra utal: „Ti közületek egy elárul engem”. Vasari már akkor így írt a freskóról: „mindegyikük arcán látszik a szeretet, a félelem és a felháborodás, illetve a fájdalom, hogy képtelenek kitalálni, mi van Krisztus lelkében”. Vasari szavai tökéletesen tükrözik, mennyire megdöbbenették a korabeli befogadót a festmény újításai, illetve az a hihetetlennek ható képi kompozíció, amit Da Vinci ennek az őskeresztény motívumnak az újragondolásával eléje tárt.

A művész egyéniségként és lélektanilag elemezve ábrázolta az apostolokat. Az árulót a gesztusok eszközeivel kirekesztették a közösségből, de ő mégis ellenpontja Jézus méltóságteljes alakjának. Leonardo befejezetlenül hagyta Jézus arcát, ezzel is erősítve a befogadóban azt az érzést, hogy Jézus emberi és isteni mivolta egyszerre volt jelen abban a pillanatban, amikor beteljesülni érezte a próféták jóslatát. A középkori keresztény hagyománnyal ellentétben akarta megmutatni azt, hogy Jézus lelkében az emberi félelem és fájdalom egyszerre hatott azzal a biztonság-érzettel, ami isteni mivoltából fakad – a feltámadás biztos tudatával.

Mint már említettem, Jézus központi alakja szimbólumértékű ezen a képen. Szimbolikája nagyon összetett, hiszen itt egyszerre hat az őskeresztény hitvilág, a középkori eukarisztikus liturgia és a reneszánsz emberközpontúság. Ehhez az összetettséghez még hozzáadódik persze a befogadó szubjektum saját értelmezési síkja, de erre most nem térnék ki külön, mert ennek alapját is a tanult, kulturálisan meghatározott szimbólumérték képezi. Azt viszont mindenképp el kell mondanom, hogy az akkori és a mostani szemlélőnek is hasonló az elváráshorizontja az egyetemes emberi értékek tekintetében. Ezek közül ki szeretném emelni az élethez való ösztönös ragaszkodást, és ezáltal a túlvilági létben való hitet, reményt, amit Jézus képe egyetemesen szimbolizál(t) a keresztény világban. Ezt Da Vinci képén a központi státusz, valamint a testhelyzet, az arkifejezés nyugalma biztosítja a befogadó számára. Ezzel együtt jár egy magas fokú biztonságérzet, megnyugvás és mély, ősi, atyai szeretet. Úgy gondolom ezek a legfontosabb és egyetemes értékű jelentései Jézus szimbólumának. A teljességre törekedve ezt meg kellene vizsgálni más világvallások képviselőinek szemszögéből is, hiszen csak így tehetünk egységessé és általánossá ezt a szimbólumképet, valamint annak konnotációit. Ezt a vizsgálatot itt hely és kompeten-

cia hiányában mellőzöm.

A másik művészeti ág, amelyiket az említett szimbólumhoz kapcsolok, az a zene. Johann Sebastian Bach Máté Passióját láttam a legalkalmasabbnak arra, hogy a zenét is segítségül hívjam a krisztusi szimbolika értelmezésében. Ez a mű eléggé autentikus ahhoz, hogy az általam választott témához megfelelő példaanyag legyen. A zenében nem annyira látványos a művészi eszközök használata, mint a festészetben, de annál nagyobb intenzitással hat a befogadóra. Ez azonban már egy bizonyos képzettségi fokot is igényel, ugyanis a zenei jeleket sokkal nehezebb dekódolni, mint a képieket. A zenei képeket először meg kell érteni, és csak aztán lehet őket értelmezni, felismerni üzenetüket. A festészettel szemben azonban sokkal nagyobb az intenzitásuk ezeknek a képeknek, sokkal jobb érzelmi hatást képesek kifejezni, és sokkal gyorsabban, szinte sokszerűen hatnak a hallgatóra.

Várnai Péter szerint Bach művének értelmezésekor figyelembe kell vennünk, hogy azt 1729-ben mutatták be először, már amennyire a dátumban biztosak lehetünk, ugyanis semmiféle híradás nem maradt fenn erről az eseményről.

A Jézusszimbólum értelmezését a zenei jelek dekódolási nehézségein kívül még az is bonyolítja, hogy ez alapvetően egy protestáns szerző műve, és eredeti közönsége is a lipcsei evangélikus templom (Thomaskirche) gyülekezete volt. Nem tudhatjuk pontosan, hogy a német polgári szellem protestantizmusa milyen szempontok szerint értelmezhetett ezt a szimbólumot, ha egyáltalán értelmezte, nem csak a zene esztétikai élvezetere összpontosított. Így sokkal nehezebb dolgunk van a 18. századi polgári gondolkodás retrospektív elemzésekor, mint a 15. századi olasz, katolikus közönség esetében volt. Itt az is közrejátszik, hogy a lipcsei közönség térben, időben és a vallásról alkotott nézeteiben is sokkal távolabb áll Rómától, mint az utolsó vacsora első közönsége volt. Mindenesetre azt bátran leszögezhetjük, hogy az egyetemes emberi értékek, valamint a zene által oly hatásosan kifejezett jézusi fájdalom éppoly nagy hatással lehetett az akkori befogadókra is, mint a maiakra. Legnagyobb hatással talán a kórusok motívumtöredékekkel való feleltetése, és a tizenegy „Én vagyok az?” kérdés utáni csend van a hallgatóra. Az intenzív kérdések utáni döbbenet kifejezésére a csend a legalkalmasabb, hiszen a csend is hang, zene, jelentéssel bír. Ez a pár másodperces csend az, ami rádöbbeníti a hallgatót a jóslat beteljesülésének valódiságára, ilyen lehet a végzet hangja is. Bach oratóriuma mozgalmassá, hallhatóvá és fizikailag érezhetővé teszi az általam vizsgált szimbólumot. Ugyanakkor összetetté is teszi annak értelmezését több érzelmi és kevesebb értelmi tulajdonságot adva neki.

Következésképp leszögezhetem, hogy a Jézusszimbólum jelentéssége nagyon szerteágazó, értelmezési síkjai több irányba mutatnak: érzelmi, értelmi, meggyőződéses, megtapasztalható, eleve elfogadott és állandósult jelentésrétegeit lehet kimutatni. Ehhez persze több művet is figyelembe kellene venni objektív és szubjektív szempontok szerint, kulturálisan meghatározott és kulturálisan elidegenedett értelmezői szemszögéből.

Egy szakma és egy (könyvtáros) folyóirat fél százados kalandja

A Könyvtárosok Tájékoztatójától a Könyvesházig

Félszáz esztendeje annak, hogy hosszú kihagyás után ismét lett magyar nyelvű lapja a könyvtárosoknak Romániában. János evangéliumának indító mondatát megcsavarva akár így kezdhethetők visszatekintő beszámolóinkat: „kezdetben vala a Bukarestben megjelenő Könyvtárosok Tájékoztatója (1957–65), ez pedig a román nyelvű Călăuza bibliotecarului kisöccse vala”. Része lehetett 56-nak is abban, hogy a hatalom hirtelen szelepeket nyitott: beindult újra a Korunk, új gyermeklapként a Napsugár, a Méhészet, és tulajdonképpen a Művelődés is ekkor váltott át a Művelődési Útmutatóból közművelődési fórummá.

A Tájékoztatónak osztályrészül mindvégig szatellit-szerep jutott, de míg a román lap évente tizenkét kört írt le, a magyar mutáns keringési ideje mindössze negyedévekre tagolódott. De az első lapszámában még Sütő András ír publicisztikát *Levél egy könyvtárhoz* címmel. Érdekes néhány gondolatot idézni belőle: „Gondolkoztál-e már azon, hogy mily csodálatos hangszer az emberi lélek? Eltűnődött-e az alkotó művész hatalmán, mellyel lenyűgözi, csodálatba ejti, megsejteti és megneveteti, lesújtja vagy fölemeli az olvasót, az emberi lelket, mely szomjas a szépre, az igazra, a nemes, tiszta gondolatra. Emlékezz vissza gyermekkorodra, amikor a művészet mesterei a tündérmesék birodalmába ragadták a képzeletet, amikor először dobogtatta meg szívedet az élet végtelen mezeinek kitarukozása, Jókai hőseinek emberfeletti ereje, sorsuk szédületes szárnyalása. Emlékezz vissza, micsoda fordulat volt az életedben, amikor a magányban egy könyv fölé hajolva szerelmesek sorsáért aggódva könny bugygyant ki szemedből. Ó nem föltétlenül látható és érzékelhető, talán nem is tetekben lemérhető fordulatra gondolkodok, hiszen a lélek változásai, akár a tenger mélységeinek áramlatai, sokszor megmérhetetlenek. Hanem a feledhetetlen élményre gondolok, mely észrevétlenül is nyomot hagyott gondolkodásodon, amely beleszóltott jellemed alakulásába.” Vagy szintén az első lapszámában számol be Farczady Elek, a marosvásárhelyi Bolyai Könyvtár tudós könyvtárosa a sorrendben az ötödik összefüggő magyar nyelvemlékről, a Koncz-kódexben őrzött Marosvásárhelyi sorokról és glosszákról. Aztán 1958 második felétől jöttek ismét a megszorítások. Ebben az időszakban a Könyvtárosok Tájékoztatójának legnagyobb érdeme, hogy egyáltalán létezett, és a magyar anyanyelvű könyvtárosokat csak-csak ellátta némi információval, szakmai tanáccsal, szakszókincsük gyarapításához hozzájárult a román lapból átvett és lefordított, a reguláris könyvtáros képzés hiányait pótolni hivatott szakmai fejtágító anyagokkal, sőt helyel-közzel könyvismeretéseket, bibliográfiai összeállításokat is közölt. Hogy mennyire a román nyelvű lap függőségében tengődött, a szerkesztők névtelenségén kívül az is illusztrálja, hogy annak címváltozásával 1966-ban (*Revista bibliotecilor*) – a tükörfordítás szolgabilincséhez hűségesen szintén átalakult Könyvtári Szemlévé.

Gyökeres változást az 1971-es év hozott, amikor a román lap főszerkesztője – egyúttal természetesen a szatellit lapé is – a nagyváradi származású Ștefan

Gruia lett, aki nemcsak a magyar nyelvnek, de a magyar művelődés legkülönbözőbb vonatkozásainak és a magyar irodalomnak is kiváló ismerője és kedvelője volt. Nos, Gruia bácsi csakhamar intézkedett: megnyerte az ügynek (és alkalmazta is) Balogh József költő-újságírót, akinek Kijevben szerzett újságíró diploma és lelkesedése jó ajánlólevélnek számított arra, hogy a könyvtárosok magyar nyelvű folyóiratát fel-futtatja. Ő lett tehát a lap szerkesztője, aki egy ideig szabadon érvényesíthette (érvényesítette is!) bibliológiai koncepcióit, és akinek már a neve is szerepelt az impresszumban. Vitathatatlan, hogy a következő három évben (1971–73) üstökösként fölizzott, ragyogott a Könyvtári Szemle, a csak szigorúan szakmabeliekhez tartozás szűk kereteit áttörve „a legnépesebb olvasóközönség érdeklődési körébe vágó művelődés- és irodalomtörténeti népszerűsítő-tájékoztató jellegű írásokkal hívta fel magára a figyelmet” (Mészáros József: Szakfolyóirat a nagyközönségnek. A Hét, 1971/21). Tessék elképzelni azt a bőséget, amikor az olvasó, a könyvtárügy szolgálatában válogatott cigánylegények állnak: történészek (Jakó Zsigmond), irodalomtörténészek (Vita Zsigmond, Kántor Lajos), művelődéstörténészek (Binder Pál, Ritoók János), írók (Forró László), költők (Szilágyi Domokos). Mindez elsősorban a költő, publicista, műfordító és művelődésszervező Balogh József (1931–2006) fáradhatatlan szervezőmunkájának, kapcsolati tőkéjének köszönhetően. Megérdemli, hogy tisztelettel adózzunk emlékének, lévén életének 75. évében tavaly májusban Bukarestben elhunyt.

A Könyvtári Szemle valamennyi frissen megjelent számát azon nyomban lereagyalta a hazai magyar sajtó, sőt a budapesti testvérnap, a Könyvtáros is elismeréssel írt róla (1971/11). 1974-től aztán megkezdődött nem is a hét, hanem a kilenc szűk esztendő. Megszűnt önálló státusa, előbb különálló negyedévi mellékletként, majd rovattá lefokozva a Művelődés laptestébe tördelve jelentkezett ugyan háromhavonta a Könyvtár. Kitartó küzdelem árán sikerült Balogh Józsefnek kiharcolnia, hogy 1978-tól, ha teljes önállóságát nem is nyerhette vissza, de ismét külön fűzött és számozott negyedévi mellékletként jelenhessen meg 1978–82 között. Egy kétesztendő rövid intervallumot leszámítva (1979–80), amíg Mezei József jegyzi a mellékletet (nyugodtan megálapíthatjuk: a kialakult és jól bevált hagyományokhoz híven!) mindvégig Balogh József maradt a hazai magyar könyvtárosok és könyvbarátok szakmai füzetének a lelke.

Am 1984-től már sötét felhők gyülekeztek a Művelődés egén is: a román kulturális forradalom jegyében fogant megalomán és ugyanakkor gyászos emlékü Megéneklünk, Románia fesztivál folyóiratává súlyosztotta a hatalmasság, így halódott vele együtt az 1985-ös decemberi, utolsó számig, Könyvtár rovatként. Ettől kezdve a román lap Erdélyben terjesztett példányaiba 8–16 lapnyi irodalmi anyagot, olykor versként tördelt kultúrforradalmi propagandaanyagot közöltek egészen a 89-es decemberi bukfcencig.

Az elmondottak ismeretében érthető, ha a rendszerváltás után mindkét folyóirat régi gárdája fokozott lelkesedéssel vetette bele magát a lapcsinálás keserűdes gyötrelmeibe. Az egyik legkitartóbb munkatárs, az ex librisz gyűjtő, művészeti és könyves szakíró, bibliográfus Gábor Dénes visszaemlékezése szerint neki a híd szerep jutott osztályrészül, hiszen hosszú évek alatt külső munkatársként egyformán

szoros szálakkal kötődött mind a Művelődéshez, mind a Könyvtári Szemléhez. Amikor tehát a Könyvesház címmel újjáalakult könyvtáros szaklap szerkesztésébe nyert meghívást, megifjodott szívvel fogott hozzá Balogh Józseffel az alapok újbóli lerakásához. Nem csak rajtuk múltott, hogy a valóság a megálmódottnál halványabbra sikeredett, s mire 1991-ben az első Könyvesház-szám megjelenhetett, már ismét csak mellékletként és a negyedévi időszakosságot fél-évre cserélve állhatott hűséges olvasói elé. Nem panaszkodnak azért, ez a különös házasság sokkal szerencsésebb akár a Mikszáthénál, akár a korábbi kényszerpályáknál. Küllemében is utal a Művelődéshez való tartozására, nemcsak azért, mert alcímszerűen föltünteteti, hogy A Művelődés melléklete, de azáltal is, hogy borítójának megtervezője ugyanaz a Deák Ferenc grafikusművész, aki a Művelődés megújított címlapját is tervezte. A sikeresnek bizonyult hagyományokat – elsősorban a hazai magyar könyvkiadás évenkénti bibliográfiai felméréseire, előbb az EMKE Könyvtári Szakosztályával, majd az önállóvá vált Romániai Magyar Könyvtárosok Egyesületével való szo-

ros együttműködésre gondolunk – igyekszünk folytatni. Elsősorban a háromszéki megyei könyvtár igazgatójának, Kiss Jenőnek a kitartásának, leleményességének köszönhetően mindmáig megjelenik.

Volt ugyan közben egy kis átmeneti szünet, amikor előbb még azonos címmel, Könyvesházként 1996-ban a csíkszeredai Pro Print, Pallas Akadémia könyvkiadók és a Corvina Könyvesház adta ki, majd Könyvjelző címen 1997-ben folytatták a kéthavonkénti megjelenést, hogy aztán egy év szünet után 1999-től ismét Könyvesházként és ismét a Romániai Magyar Könyvtárosok Egyesülete különböző pályázatokból nyert támogatásokból évente két számat, olykor kis késéssel, de megjelentet a Művelődés szerkesztőségével, velünk együttműködve. Megpróbálunk lépést tartani a felmerülő újabb igényekkel is. Olvasóink elsősorban a székelyföldi magyar könyvtárosok, visszajelzéseik biztatóak, anyagi létünk bizonytalanságait bizakodással, szervezési újításokkal próbáljuk áthidalni. Amíg lehet, ahogy lehet.

SZABÓ ZSOLT

„És visszatérőben a Mű”

A novellairó Bánffy Miklós

A kolozsvári Polis Könyvkiadónak, jelesen pedig Dávid Gyula igazgatónak, irodalomtörténésznek köszönhető, hogy a kiváló erdélyi író, Bánffy Miklós művei újra visszatérnek az erdélyi irodalmi köztudatba, ismertté válik az a szellemi hagyaték, amely az elmúlt század első felében, különösen az anyaországtól elszakított keleti országrészben oly nagy megbecsülésnek örvendett. A korabeli sikert sok évtizedes hallgatás, kényszerű elhallgatás követte, művei forgalomba nem juthattak, könyvei a könyvtáraknak a közönség elől elzárt polcra kerültek. 1981-ben a Kriterion Könyvkiadó a Romániai Magyar Írók sorozatában adta ki két kisregényét a *Reggeltől estig* és *Bűvös éjszaka* című alkotásokat. Megtörni látszott a csend. Megvolt a szándék a folytatásra is, ám az megfeneklett a totalitárius rend osztályszempontú, ideológiai beállítottságú irodalompolitikája zátonyain. Az újabb visszatérés a kolozsvári Polis Könyvkiadó nevéhez kötődik. Az 1998-ban megjelentetett, *A koronás tízes* című elbeszéléskötettel kezdődött. Folytatódott az író emlékiratainak – *Emlékeimből*, *Huszonöt év* – kiadásával (2000), főművének az *Erdélyi történetnek – Megszámláltattál, És híjával találtattál, Darabokra szaggattattál* – a Kalota Könyvkiadóval és az Erdélyi Református Egyházkerülettel közös kiadásban való ismételt közkinccsá tételével (2001). Ugyane könyvkiadó – Marosi Ildikó marosvásárhelyi irodalomtörténész, a két háború közti erdélyi magyar irodalom kiváló ismerője értő és elmélyült tárgyismeretről tanúskodó munkájának köszönhetően – adta ki Bánffy Miklós leveleit és felesége naplóját – *Bánffy Miklós estjeje* címmel (2002). *Összes novellái* 2004-ben jutott az olvasók kezébe. Közös e kötetekben – amelyeket akár egy életműsorozat darabjainak is tekinthetünk – az azonos formátum, valamint az, hogy a borítólapok mindenike, Unipan Helga tervezése, mintha megelőlegeznék számunkra a prózai művek hangulatát.

Bánffy Miklós Kisbán Miklós néven, drámaíróként vált ismertté, a *Naplegenda* című drámájának

1906-os bemutatója hírt s nevet szerzett neki, Ady Endre figyelmét is felkeltette. A *Nagyúr* című, 1912-ben bemutatott színpadi művét Kós Károly méltatta elragadtatással: „*Katona József óta a legmonumentálisabb és legtökéletesebb történelmi magyar drámá*”-nak nevezte. A harmincas években a *Martinovics* című drámájával keltett viharos/vitatott visszhangot. Utolsó bemutatott darabja, *Az ostoba Li*, Kolozsváron került színpadra, 1946-ban.

Első novelláit, elbeszéléseit 1914-ben *A haldokló oroszlán* címen adta ki. A novella, elbeszélés, a kisregény a későbbiekben is kedvelt műfaja maradt, végig kíséri pályáján, minden szakaszában jelen van. Kötettel ugyan ritkán jelentkezik – *Reggeltől estig* (kisregény, 1927) *Fortéjos Deák Boldizsár memóriáléja* (elbeszélések, 1931), *Farkasok* (elbeszélések, 1942), *Bűvös éjszaka* (kisregény, 1946) –, de azok mindenkor kedvező kritikai visszhangra találnak.

A mai olvasó számára sok tekintetben reveláció a mostani kötet, hisz szemléletesen tételezi, jeleníti meg író érdeklődésének széles horizontját, alkotásainak sokszínűségét. Nyelvezete ma is élvezetes, kifejezési formái, megjelenítő ereje magával ragad, szuggesztivitása élénk varázsolja, érzékletesé teszi azt a világot, amelyből hőseit választja. Novellái, elbeszélései sok tekintetben megelőlegezik számunkra az Erdélyi történet világát – a salonokét éppúgy, mint a hegyekben, havasokon élő sajátos életszemléletét –, ízelítőt nyújtanak műveltségének, ismereteinek évszázadokat átölelő univerzumából, képzeletvilágának gazdagságából.

Ha a kötetben olvasható alkotásokat tematikailag csoportosítanánk, művészi értékük szerint osztályoznánk, elsőként a hegyek, havasok világát megjelenítőket kellene említenünk. Közülük, mint napfényben csillogó, szemet gyönyörködtető havas hegycsúcs, kiemelkedik a *Farkasok* című novella. A cselekmény két síkon bontakozik ki: egyfelől az 1784-es erdélyi parasztlázadás vezére, Horea helyettesét törbe csaló parasztokat, vezérük, Maftyé személyiségét tárja elé; másfelől a félelmetes farkasfalka önnön ordastermészetéből fakadó zsákmányszerző útját írja le. Az író tudatosan állítja párhuzamba a kapzsiság motivált ember cselekedeteinek és az állatok viselkedésének

motivációját. Mátyét és társait a felkelés alvezére fejére kitűzött vérdíj indítja arra, hogy elfogják és kiszolgáltatassák őt a hatóságoknak. A toszeráti fűrészmolnár, Maftyé, embertelenségét húzza alá az a törekvése is, hogy a menekülés lehetőségének a felcsillantásával – a maga külön hasznaként –, zsarolással megtudja a tospánfalvi beváltó kirablásából származó arany rejtkehelyét. Velük szemben a farkasfalca természetes ösztöneit követve keresi a zsákmányt, falja fel a megsebzett vezért. Szerepcsere történt? Az ember lett a farkas, a farkas az ember? Remekmű!

Ugyancsak a hegyek rejtélyes világába vezet el *A rettentő Safrancs és a kis Borbálka* című novella is. Az uradalmi erdész a vadorzók, az erdőt dézsmálók réme, aki mindig ott terem, ahol valami törvénytelenység készül, történik. Titokzatosságát fokozza sajátos, senki által nem ismert életvitele, a gonosz ábrázatú, várszerű, zord, sivár ház is, amelyben az erdész élt. Ellenpólusként ott találjuk Borbálkát, az ábrándos tekintetű szép jegyzőlanyt, a dolnakeresztúri segédtanító menyasszonyát. Tonkanecz Cirill vadorzó elhatározza, hogy megöli az erdészt, visszahódítja az erdőt. Kitervelik, hogy törbeccsalják és végeznek vele. Borbálka, szokott rejtkehelyén ülve, fültnője lesz az erdész ellen való bűnös szövetkezésnek, figyelmezteti őt a csapdára, amit elveszejtésére eszeltek ki. Az erdész leszámol az ellene támadt vadorzóval. A gonosz azonban nemcsak a vadorzók világát szállja meg. A Borbálkát feleségül vevő segédjegyzőben is ott él, a házasságkötés után jut felszínre, kínozza, verte feleségét. Szóljunk egy harmadik alkotásról is, amelynek vezérmotívuma ugyancsak a kapzsiság. A *Havasi történet* című novella főhőse, Damaszkín, magának kívánja megtartani, megszerezni a felesége első házasságából származó nagykorú, uradalmi erdész lett fiának a földjét, vagyonát. Ördögi tervet gondol ki: elárulja az uradalomnak, hogy miként érheti tetten a falu tilosban legelésző gulyáját, olymódon, hogy az árulás gyanúja az ifjúra terelődjön, akinek, emiatt, a népharag elől világgá kell mennie. A feleség, Irina, megérzi, tudja, hogy az árulást nem a fia, hanem a férje követte el. Emiatt, a régi babona, a néphit szabályai szerinti bünteti: reabójtól. Nem térítheti el ettől sem a férj brutalitása, sem a pap átka. Amikor Damaszkín „annak következtében” meghal, a falu hallgat, bár tudja, hogy mi volt kimúlásának okozója. Megrázó, súlyos írás, balladai mélységekre emlékeztető, a néplelek rejtekeit feltáró, katartikus erejű alkotás. Ugyancsak a népi igazságszolgáltatás példája a *Kikiáltás* című novella. Egy mezősi faluban a hatalom tiltása ellenére tovább él az a szokás, miszerint Szent György-napján, az est leszálltával kikiáltják, pellengérré állítják mindazt, amiről az elmúlt évben nyilvánosan nem, csak a pletykák suttogó hullámhosszán eshetett szó, ami sérti a nép erkölcsi normáját, igazságérzetét. Ilyenkor persze sugallatok, rosszindulatú ösztönzések is vezethetik a kikiáltót. Erre vetemedik a szép molnárnét hiába megkönyező Vokurka is: pénzt ajánl fel a kikiáltónak, hogy az adja hírül a falunak, hogy a magányosan élő asszony gyermekének ő az apja. A kikiáltó megalkuszik, jócskán rákér a beigért összegre, hírbe hozza az asszonyt, de azt is a falu tudomására hozza, hogy ezért őt megfizették. Ily módon a lakosság szemében felbújtó válik erkölcsi halottá. A népi humánus hangja szólal meg a *Lememámé* című novellában. Cselekménye a harcra vezet a olvasót. Lememámé szelíd és jólelkű, de a faluban lenézett, semmibe vett

ifjú, szanitécként keresi a csatában megsebesülteket. Ott találja falubelijét, a gonosz lelkületű, erőszakos Csobánt, aki sebesülten, magatehetetlenül, halálra szántan fekszik az elcsendesült csatatéren. Lememámé fejére olvassa minden bűnét, vele szemben elkövetett gazságát. Megbosszulhatná, ott hagyhatná varjak, dögkeselyűk martalékának. De nem teszi, társat hív, hogy a kezelő helyre szállítsák. Közös ezekben az írásokban a morális töltet, az az erkölcsiség, amelynek megléte vagy hiánya teszi az embert jóvá vagy gonosszá. Kicsengésük, az író szimpátiája minden írásban a jó mellett van. Nem moralizál, nem hittételeket sorol, nem ítélik, hanem a gondolatszálak felfejtésével, vezetésével juttatja kifejezésre a maga írói üzenetét, állásfoglalását, szándékát.

Adott a kötetben olvasható novelláknak egy másik vonulata is: a képzelet teremtette világból, a romantikus látásmódból eredő írásokba foglalt történetek sora. Forrásaikat tekintve igen tarka képet mutatnak: a csodás mesevilágot élénk hozó, egzotikus tájakat megidéző keleti életszemlélet (*Szönyeg, A császár titka, Az ostoba Li*), Görögország és Itália regényes, szerelemmel, idillekkel teli romantikus univerzuma (*Lóki Gáspár csodálatos története, Élő kísértetek, A kísértés temploma, Heléna Spártában*), a szalonok világa (*Boriska grófné kendője, Haláltánc, Tannhäuser és a kis princessz*), Erdély múltja (*A fileglorietta, Fíles Mária szolgálatos gonosz hazudozásai, Commendáns uram vörös kaputrokkjának vándorlásáról*). Az írások közös jellemzője a könnyed elbeszélés, a szemléletes és színes ábrázolás. Ez korántsem jelent valamiféle szórakoztatásra törekvést, nincs köztük egyetlen olyan írás sem, amely ne hordozna valamilyen erkölcsi, etikai üzenetet az életről, szerelemtől, halálról. A cselekményt biztos kézzel bonyolítja, vezeti a végkifejlet felé. Említsünk e nagyon eltérő és változatos tematikájú írások közül kettőt – Valahol, Haláltánc –, amelyek előrevetítik a későbbi nagyregény miliójét, felvillantják a kisebbségi sorsba jutott magyar értelmiségi szembenállását azzal a világgal, amelyet Trianon mért rá. A *Valahol* című novella XVI. Lajos ver-sailles-i udvarába vezeti az olvasót, az udvari élet intrikáit, erkölcselenségét és etikátlanságát vetíti élénk. Miközben a fényes termekben áll a bál, az udvaron „valami Marat”, az artois-i gróf lovászai boldognak tartott orvosa kiabál: „el kell ezeket pusztítani”. De vajon csak a véres forradalom hozhatja el a főnemesség pusztulását? Bánffy Miklós az Erdélyi történettel igazolta: darabokra szaggattott az anélkül is. A Haláltánc tudós geológusa azt példázza, hogy mire jutott az erdélyi magyarság Trianon után: kismizmizték abból, amit az évszázadok, évtizedek alatt maga alkotott, szellemi nagyságait kidobták azokból az intézményekből, amelyeket létrehozott. Az új hatalom szemében nincs kímélet a szobroknak sem. Főúri világa ugyan kényesen ügyel a látszatra, méltóságára. Mindent elvesztettek, de tudják, hogy egyvalamit nagyon féltően kell őrizniük: a hitüket. A geológus bosszúja – kutatásai eredményeinek ellenszolgáltatás nélküli átadása az Erdélyi altalajkincseit fürkésző angol kutatóknak – sejteti az olvasóban azt a reményt, amelyet a jogfosztott magyarság a nyugati világ beavatkozása iránt mindenkor táplált, ami ezúttal is, mint annyiszor a történelem során, nem több csupasz illúzióknál.

A kötet utolsó lapjain azok az írások olvashatók, amelyeket Bánffy Miklós a „felszabadulást” követően alkotott, jelentetett meg az Utunk hasábjain. Apafi

Mihály erdélyi fejedelem szavajárását idézve: Beszéljünk semmit felcímmel adta közre azokat. Valóban semmitmondó írások voltak? Távolról sem! A múltból vagy az udvarházak, a vidék világából merített életképek, kedves, hangulatos történetek, adomák ugyan egy letűnt világból merítették tárgyukat. Olvastukkor nem nehéz megértenünk az új politikai, szellemi áramlat szolgálatába szegődött lap főszerkesztőjét, aki mihamar leállította azok közlését, megfosztva íróját a nyilvánosságtól, hisz e témák nem illettek bele a hatalomra törő, a régít ledönteni kívánó, a harc eszközeiben nem válogató „új világ” építési koncepciójába.

Írásunk kezdetén említettük, hogy Bánffy Miklósról, első drámája bemutatásakor, nem kisebb nagyság és szigorú ítélő figyelt fel, mint Ady Endre. Később, 1914-ben, a Nyugatban közöl elismerő kritikát *A haladó oroszlán* című elbeszéléskötetéről, megelőlegezve a bizalmat egy későbbi igazi nagy mű megszületésére: „Egy kivételes intelligenciájú asszonybarátom figyelmeztet reá, hogy néhol-néhol Kemény Zsigmondot juttatja eszünkbe ez a könyv. (...) Kisbán Miklós könyve kuriózus és jeles írásesemény, s talán Bánffy Miklóssal egyezkedve kapunk hamarosan valamit, előkelőt, művészi s Kemény Zsigmondhoz méltó Kisbán-könyvet.” Csodás jövődőlés, hisz a két évtized múltán megjelenő Erdélyi történet valóban beváltja. Írásművészetének értékeit a későbbiek során oly erdélyi nagyságok méltatták, mint Kuncz Aladár, Molter Károly, Makkai Sándor, Kós Károly.

Elbeszéléseit egyöntetű elismerés övezte. A *Fortéjos Deák Boldizsár memoriáléja* című kötetét a Nyugat hasábjain a kor egyik legnevesebb kritikusa, Schöpplin Aladár méltatta, kiemelve annak sajátos nyelvezetét: „régies, de nem régi, filológiai hűséget affektál, és minduntalan elárulja magát modern szavakkal és szólásokkal, az avatag szavak mai rafinált stílusfűzéssel vannak összerakva, mindig érezni, hogy valaki tréfából beszél Apafi Mihály korának nyelvén... Irodalmi csemege Kisbán Miklós könyve, azok közül a luxuscikkek közül való, amelyekre egy sokszínűsége törekvő irodalomnak szüksége van.”

A múlt század negyvenes éveinek elején megjelent *Farkasok* című novelláskötetét Örley István méltatja a Magyar Csillag című folyóiratban, szerzőjét „gazdag látású, dúsan száraz-szöveg elbeszélő”-nek nevezi, aki „éles tekintetű, hívős, könyörtelen – egyike legférfiasabb íróinknak”. Ugyane kötetéről az Erdélyi Helikonban Lórincci László közöl méltatást: „Figurái érenyeikkel és elesettségükkel egyaránt súlyosak. Elképeszt, majd megráz, mint a toll klasszikus mesterei... Nem különleges sorsok és emberek ezek. Éppen csak az élet keményebb feléből valók, onnan, hol, ha elindul egy kavics, esetleg, mint lavina érkezik a völgybe.” Méltatását a novellák írójáról, alkotói vonásairól máig érvényes megállapítással zárja: „Bánffy Miklós azok közé az irodalmi magánosok közé tartozik, kiket nehéz lenne ide vagy oda sorozni. Tusakodása, osztályából nem kis írói-erkölcsi bátorsággal ki-kinyúló magatartás – érdeklődési köre az átfogó világlátotté, de hazai példákön is okuló és belátóé –, gyökere pedig az erdélyi táj, a maga keménységével, ormaival és lankáival, kalászaival és rengetegeivel, s a levegőben el-elhúzó csodálatos ösztönű madaraival, amint ijedten szálldosva, tekintetüket a végtelenbe fúrják.”

A hetven éves író közzöntő pályaképében, 1943-ban, Kovács László – az Erdélyi Helikon szerkesztője – kiemeli, hogy a századfordulón, amikor „az irodalom eliparosodott, polgári foglalkozás” lett, Bánffy Miklós nem sodródik a divatos koráramlattal, „a szellem

európai sznobságával” szemben egy sajátos keleti, erdélyi világot állít elénk. Különösen vonatkozik ez novelláira. „A Farkasokban az erdélyi ember a néma tájak egyikét szőlaltatja meg. A magyar főváros felszínes optimizmusa közepette, amely a nemzetiségi vidékekről is szinte csak anekdotákat és ízes történeteket hall, sötét történelmi árnyakat idéz. A couleur locale, amely pár évtized múlva oly sokféle hangot és annyi színt hoz majd az irodalomba, előfutárként és mintapéldaként jelenik meg ebben a novellában. Mintha kísérteties előképe volna annak az irodalomnak, amely a trianoni megszállás alatt szóval meg majd Erdélyben. Mély együttlés a tájjal és embereivel.”

Szegedy-Maszák Mihály, ötven év múltán, a Protestáns Szemle 1993. évi július–szeptemberi számában – *Baltazár lakomája* – méltatja Bánffy Miklós alkotó munkásságát: „sokoldalúsága szinte páratlan az újabb kori magyar kultúrában”. Tanulmányában részletesen foglalkozik elbeszéléseivel, amelyek „valóban a századelső legjobb magyar prózájához számíthatók”. Novellái elemzésekor a Kovács Lászlóval sokban egybecsengő értékelést nyújt: „Azoknak a korai novelláknak, amelyeknek legtöbb esélyük lehet a maradandóságra, semmi közük a századforduló szépségkultuszához. Szószaporítás helyett hangsúlyozott szűkszávúság jellemzi őket. Sőt, olykor kifejezetten a hiány, a kihagyás tekinthető meghatározó jegyüiknek. A példázatszerűség is jobbra hiányzik belőlük. Ha földnek rejtvényt, nem közlik a megoldást.” Ezen novellák közt említi *A császár titka*, *A rettentő Safrancs* és a *kis Borbálka*, a *Farkasok*, *Havasi történet* című alkotásait.

Az értékelések során – novelláival és az Erdélyi történet vonatkozásában is – vissza-visszatér, kifejezetten pozitív értékelésként jelenik meg Bánffy Miklós természetábrázolása. A hetven éves író közzöntő Erdélyi Helikon-számban Málnási Bartók György külön tanulmányt szentel e témának Bánffy Miklós természetlátása címmel. „Lépten-nyomon rajtakapjuk, hogy szinte várja az alkalmat, amikor a természet szemléletében elmerülhet, és a létnek új oldalait ragadhatja meg. Vannak alkotásai, amelyek a természeti látás híján létre sem tudtak volna jönni.” Nem véletlenül. Ennek eredőjeképpen idézi magát az író: „Hiszen a természet a maga törvényszerű gazdagságában úgy telíti a mi képzeletünket az alakjaival, hogy öntudatlanul az ő képeit vesszük bele alkotásunkba.” E vonatkozásban a *Farkasok*, a *Havasi történet*, a *szőnyeg*, a *rettentő Safrancs* és a *kis Borbálka*, a *koronás tízes novellákat* emeli ki. Kihangsúlyozza, hogy a természet jelenléte távolról sem öncél, beépül az írói mondanivaló szövetébe: „Ez a természetlátás nemcsak esztétikai, hanem erkölcsi jellemű is; valami felemelő, valami lesújtó van benne; olyasféle lelki kiállítás lehet az alapja, mint a fenséges érzése, amely eleinte lesújt és megfélemlít, hogy aztán a magunk erejének tudatára keltve ismét felemeljen... Bánffy természetlátása erdélyi lélekből fakad s alkotásait minden ízüikben erdélyi étellel teszi gazdaggá, jellemzővé és páratlanná.”

Az Összes novellái kiadásával hozzáférhető a rendkívül fontos életmű nagyon fontos szelete, ismételten ráirányul a mai olvasók figyelme az évtizedekig méltatlanul mellőzött íróra. A Bánffy-sorozattal közkinccsé váltak azok a művek, amelyek az erdélyi gondolat hordozói voltak, a sajátosban tükrözték az egyetemes magyar értékeket, nemzeti identitásunk őrzésének szolgálatában álltak. Bánffy Miklós azon erdélyi szellemi nagyságok sorába tartozik, akik a ki-sebbségbe sodort nemzettestben ében tartották, éltették, erősítették hovatartozásunk tudatát.

MÁRIÁS JÓZSEF